

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı

ÖĞRENCİ, ÖĞRETMEN VE VELİLERİN GÖZÜNDEN ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN SANAL ZORBALIK FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ

Ebru BULUT

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye... En iyiye...

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı

ÖĞRENCİ, ÖĞRETMEN VE VELİLERİN GÖZÜNDEN ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN SANAL ZORBALIK FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ

INVESTIGATING MIDDLE SCHOOL STUDENTS' CYBER BULLYING
AWARENESS LEVELS BASED ON STUDENTS', TEACHERS' AND PARENTS'
VIEWS

Ebru BULUT

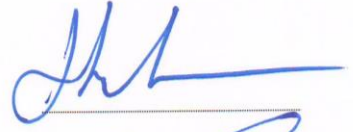
Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

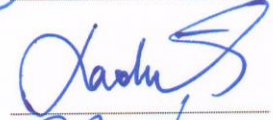
Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne,
Ebru BULUT'un hazırladığı "ğrenci, ğretmen ve Velilerin Gz¼nden Ortaokul ğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık D¼zeylerinin İncelenmesi" başlıklı bu çalışma j¼rimiz tarafından **Bilgisayar ve ğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı, Bilgisayar ve ğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalında Y¼ksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

J¼ri
Başkanı Prof. Dr. Ebru KILIÇ ÇAKMAK

J¼ri Üyesi
(Danışman) Prof. Dr. S¼leyman Sadi SEFEROğLU

J¼ri Üyesi Prof. Dr. Hakan T¼Z¼N

J¼ri Üyesi Doç. Dr. Demet H. SOMUNCUOğLU ÖZERBAş

J¼ri Üyesi Doç. Dr. Yasemin DEMİRASLAN ÇEVİK

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisans¼st¼ Eğitim, ğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri üyeleri tarafından 08 / 06 / 2018 tarihinde uygun gr¼lm¼ř ve Enstit¼ Yönetim Kurulunca / / tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ali Ekber şAHİN
Eğitim Bilimleri Enstit¼s¼ M¼d¼r¼

Öz

Bu tez çalışmasının amacı, öğrenci, öğretmen ve velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeylerini incelemektir. Bu kapsamda öncelikle ortaokul öğrencilerinin, öğretmenlerin ve velilerin demografik ve sosyoekonomik özellikleri ile bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarını kullanım durumlarını belirlemek için görüşleri alınmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu ortaokul öğrencileri, öğretmenler ve veliler oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında 2015-2016 eğitim-öğretim yılında 10 ilden ortaokulda öğrenim gören toplam 512 öğrenci, 39 ilde görev yapan toplam 239 öğretmen ve 19 farklı ilde yaşayan 143 veliden veri toplanmıştır. Veri toplama araçlarının uygulanması işlemi çevrim-içi ortamda gerçekleştirilmiştir. Çalışmada araştırmacı tarafından alanyazına dayalı olarak geliştirilen “Sanal Zorbalık Davranışları Farkındalık Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formları” kullanılmıştır. Verilerin analizi için frekans ve yüzde hesaplanmış, T-Testi ve ANOVA Testi uygulanmıştır. Araştırma bulguları ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin ve velilerin gözlemlerine göre ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Bulgulara göre ortaokul öğrencilerin cinsiyeti ve ailelerinin gelir düzeyleri sanal zorbalık farkındalıklarını etkilemektedir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin en fazla zaman geçirdikleri ortamlar aynı zamanda en fazla sanal zorbalık davranışlarıyla karşılaştıkları ortamlardır.

Anahtar sözcükler: sanal zorbalık, sanal zorbalık farkındalığı, okulda sanal zorbalık

Abstract

The purpose of this thesis is to investigate middle school students' cyber bullying awareness levels based on students', teachers' and parents' views. In this context, the opinions were taken to determine the demographic and socioeconomic characteristics of middle school students, teachers and parents, and the use of ICT tools. The study group consisted of middle school students, teachers and parents. In this study, in 2015-2016 academic year, data were taken from 512 students who are studying in middle school from 10 different provinces, 239 teachers who are performing a duty in 39 provinces and 143 parents who are living in 19 different provinces. The data has been collected in the online platform. In this study 'The Survey on Cyber Bullying Behaviours Awareness' improved by the researcher as based on the literature and 'Personal Information Forms' were used. In order to analyze the data, frequencies and percentages have been calculated and also T-Test and ANOVA Test were applied. In the light of this research, awareness of cyber bullying is high on the middle school students. Also, with the help of the observations of teachers and parents, the levels of awareness of cyber bullying of middle school students are high as well. According to the findings, sexes of middle school students and their parent's level of income effect their cyber bullying awarenesses. According to the findings of the research, the places where students spent most of their time are the same places in which they are exposed to cyber bullying.

Keywords: cyber bullying, cyber bullying awareness, cyber bullying at school

Babama

Teşekkür

Araştırmamın her aşamasında değerli bilgilerini benimle paylaşan, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemi asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Süleyman Sadi SEFEROĞLU'na, tezime değerli görüşleriyle katkıda bulunan saygıdeğer jüri üyeleri Prof. Dr. Ebru Kılıç ÇAKMAK, Prof. Dr. Hakan TÜZÜN, Doç. Dr. Demet SOMUNCUOĞLU ÖZERBAŞ, Doç. Dr. Yasemin DEMİRASLAN ÇEVİK hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Tüm eğitim hayatım boyunca en büyük destekçim ve gurur kaynağım olan annem, babam ve kardeşime teşekkür ederim.

İçindekiler

Öz	ii
Abstract	iii
Teşekkür	v
Tablolar Dizini.....	viii
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini.....	xi
Bölüm 1 Giriş.....	1
Problem Durumu	2
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	3
Araştırma Problemi.....	4
Sayıtlılar.....	5
Sınırlılıklar.....	6
Tanımlar	6
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar.....	7
Geleneksel Zorbalık.....	7
Sanal Zorbalık	8
Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	9
Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	17
İlgili Araştırmalar Özet	21
Bölüm 3 Yöntem.....	23
Çalışma Grubu	23
Veri Toplama Süreci	32
Veri Toplama Araçları	32
Verilerin Analizi.....	40
Araştırmanın İç ve Dış Geçerliliği	42
Bölüm 4 Bulgular ve Yorumlar.....	43
Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumları	43
Öğrencilerin Sanal Zorbalık Konusundaki Görüşlerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu	45
Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Sanal Zorbalık Mağduru Olma Durumları	50
Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalığa En Çok Maruz Kaldığı Ortamlarla İlgili Dağılımlar.....	52
Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumları.....	53

Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu	55
Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumları	59
Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu	61
Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumları	66
Bölüm 5 Sonuçlar ve Öneriler	69
Sonuçlar	69
Öneriler	71
Kaynaklar	73
EK-A: Öğrenci Anketi	81
EK-B: Öğretmen Anketi	86
EK-C: Veli Anketi	90
EK-Ç: Etik Komisyonu Onay Bildirimi	94
EK-D: Etik Beyanı	95
EK-E: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu	96
EK-F: Thesis Originality Report	97
EK-G: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı	98

Tablolar Dizini

Tablo 1 Ortaokul Öğrencilerinin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı.....	24
Tablo 2 Öğretmenlerin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı.....	25
Tablo 3 Öğretmenlerin Branşa Göre Dağılımları	26
Tablo 4 Velilerin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı	27
Tablo 5 Velilerin Öğrencilerinin Düzeylerine Göre Dağılımları.....	28
Tablo 6 Ortaokul Öğrencilerinin Bilgisayar/İnternet Kullanım Süreleri	29
Tablo 7 Ortaokul Öğrencilerinin İnternete Erişimde Kullandıkları Araçlar	29
Tablo 8 Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Ortamlara Üyelik Durumları ve Sanal Ortamları Kullanım Sıklığı	30
Tablo 9 Öğretmenlerin Bilgisayar/İnternet Kullanım Süreleri	31
Tablo 10 Öğretmenlerin İnternete Erişimde Kullandıkları Araçlar.....	31
Tablo 11 Velilerin Bilgisayar/İnternet Kullanım Süreleri.....	31
Tablo 12 Velilerin İnternete Erişimde Kullandıkları Araçlar.....	32
Tablo 13 Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Analizi Sonucu	35
Tablo 14 Öğrenci Ölçeği Faktör Yükü Tablosu.....	36
Tablo 15 Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Analizi Sonucu	37
Tablo 16 Öğretmen Ölçeği Faktör Yükü Tablosu	37
Tablo 17 Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Analizi Sonucu	38
Tablo 18 Veli Ölçeği Faktör Yükü Tablosu	39
Tablo 19 Güvenirlilik Tablosu.....	39
Tablo 20 Alt Problemler, Veri Toplama Araçlarını ve Veri Analizlerini Eşleştirme Tablosu	40
Tablo 21 Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Dağılımı.....	43
Tablo 22 Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonucu.....	45
Tablo 23 Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Bilgisayar/İnternet Kullanma Sürelerine Göre Betimsel İstatistikî Verilerin Dağılımı.....	46
Tablo 24 Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Bilgisayar/İnternet Kullanma Sürelerine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	47
Tablo 25 Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Yaşlarına Göre Betimsel İstatistikî Verilerin Dağılımı	47

Tablo 26 Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Yaşlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	48
Tablo 27 Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre Betimsel İstatistikî Verilerin Dağılımı.....	48
Tablo 28 Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	49
Tablo 29 Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin Çoklu Karşılaştırma Sonuçları.....	49
Tablo 30 Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Anne-Babanın Birlikte Olma Durumlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonucu.....	50
Tablo 31 Öğrencilerin Sanal Zorba ve Sanal Zorbalık Mağduru Olma Durumlarıyla İlgili Verilerin Dağılımı	51
Tablo 32 Öğrencilerin Sanal Zorbalığa En Çok Maruz Kaldığı Ortamlarla İlgili Verilerin Dağılımı.....	52
Tablo 33 Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarıyla İlgili Verilerin Dağılımı.....	53
Tablo 34 Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları.....	55
Tablo 35 Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Branşa Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonucu.....	56
Tablo 36 Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Eğitim Düzeyine Göre Betimsel İstatistikî Verilerin Dağılımı.....	57
Tablo 37 Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	57
Tablo 38 Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Yaşa Göre Betimsel İstatistikî Verilerin Dağılımı	58
Tablo 39 Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Yaşa Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	58
Tablo 40 Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Hizmet Süresine Göre Betimsel İstatistikî Verilerin Dağılımı.....	59

Tablo 41 Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Hizmet Süresine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	59
Tablo 42 Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarıyla İlgili Verilerin Dağılımı	60
Tablo 43 Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonucu	62
Tablo 44 Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Bilgisayar/İnternet Kullanım Süresine Göre Betimsel İstatistikî Verilerin Dağılımı	63
Tablo 45 Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Bilgisayar/İnternet Kullanım Süresine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	63
Tablo 46 Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumları Hakkındaki Görüşlerinin Yaşa Göre Betimsel İstatistikî Verilerin Dağılımı.....	64
Tablo 47 Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Yaşa Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	64
Tablo 48 Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Eğitim Düzeyine Göre Betimsel İstatistikî Verilerin Dağılımı ..	65
Tablo 49 Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	65
Tablo 50 Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Gelir Düzeyine Göre Betimsel İstatistikî Verilerin Dağılımı	66
Tablo 51 Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	66
Tablo 52 Öğrencilerinin, Öğretmenlerin ve Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikî Verilerin Dağılımı	67
Tablo 53 Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarına İlişkin ANOVA Testi Tablosu.....	67
Tablo 54 Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarına İlişkin Çoklu Karşılaştırma Sonuçları	67

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

AFA: Açımlayıcı Faktör Analizi

BÖTE: Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi

BT: Bilişim Teknolojileri

KMO: Kaiser-Meyer-Olkin Test

LSD: En Küçük Anlamlı Fark Testi (Least Significant Difference Test)

ÖSSÖ: Öğrenci Siber Sağlık Ölçekleri

TBA: Temel Bileşenler Analizi

Bölüm 1

Giriş

Çocukların dünyayı keşfetmeleri, öğrenmeleri ve eğlenmeleri için mükemmel bir ortam olan internet aynı zamanda herkesin özgürce paylaşım yapabildiği bir platformdur. İnternet kullanımının giderek artması, sınırsız ve denetimsiz her türlü bilgiye ve kişilere erişimin kolaylığı, çok olumlu gelişmelerin yanında bazı önemli ancak olumsuz sonuçların doğmasına da neden olabilmektedir (Çelen, Çelik & Seferoğlu, 2011). Bu olumsuz sonuçlara isimsiz çağrılar, kimliği belirsiz ya da zararlı e-postalar, hakaret ve tehdit içeren mesajlar ile gönderilen ses, görüntü ve metinler örnek olarak verilebilir (Arıcak, 2009). Teknolojinin gençler tarafından yaygın olarak kullanılmasıyla birlikte öğrencilerin yapmış oldukları zorbalık davranışlarını teknolojiyi kullanarak gerçekleştirdikleri görülmektedir (Ayas & Horzum, 2010). Alanyazın incelendiğinde bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarının kötü amaçlar için kullanılması sonucu ortaya çıkan bu durumun siber zorbalık, sanal zorbalık, çevrim içi zorbalık, dijital zorbalık gibi farklı şekillerde isimlendirildiği görülmektedir. Siber zorbalık (sanal zorbalık, internet zorbalığı) davranışları, bilgi ve iletişim teknolojilerini (BİT) (internet, cep telefonu, kamera, sosyal ağlar, vb) kullanarak, başkalarına zarar vermek amacıyla yapılan ve sürekli olarak tekrarlanan davranışlardır. Bu zarar verme, BİT araçlarını kullanarak hakaret etmek, kişi hakkında doğru olmayan ve istenmedik bilgiler yaymak, biriyle ilgili utandırıcı web sayfaları hazırlamak, birine ait kişisel bilgi veya görüntüleri izinsiz olarak yayınlamak, sanal ortamlarda dışlamak gibi biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Sanal zorbalığa maruz kalan çocuklarda intihara varan akademik, psikolojik, ailevi, sosyal ve fiziksel alanlarda olumsuz tepkiler gözlenebilmektedir (Erdur-Baker, 2010).

Patchin ve Hinduja (2006) sanal zorbalık davranışı, elektronik metinler aracılığı ile kasıtlı bir şekilde ve belirli tekrarlarla gerçekleştirilen zarar verme eylemi olarak tanımlamıştır. Piotrowski (2012) ise sanal zorbalığı, saldırgan ya da zorba tarafından internet yoluyla veya kablosuz iletişim araçlarıyla başlayan istenmeyen sosyal davranışlar olarak nitelendirmiştir. Akça, Sayımer, Salı ve Başak'ın (2014) çalışmalarında "Sanal Zorbalık", bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla bireylerin birbirlerine düşmanlık, korkutma, tehdit, sindirme, taciz amaçlı yazılı ve görsel iletileri kasıtlı ve düzenli bir şekilde göndermeleri olarak tanımlanmıştır.

Problem Durumu

İnternetin yaşamın her alanına yayılması, yüz yüze yaşanan tehlikelerin internet ortamında da görülmesine neden olmaktadır. Zorbalık da internet ortamında görülen bu tehlikelerden biridir. Türkiye’de yapılan araştırmalar sanal zorbalığın ilköğretimde önemli bir sorun haline gelmeye başladığını göstermektedir. Örneğin Serin (2012) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin % 9’unun sanal zorbalık yaptığı, % 12’sinin sanal zorbalığa maruz kaldığı ve %5’inin ise sanal zorba/mağdur olduğu rapor edilmiştir.

Canbek ve Sağıroğlu (2007) tarafından yapılan çalışmada İnternet’in yoğun ve denetimsiz bir şekilde kullanımının, internet kullanıcıları olarak sayıları hızlı bir şekilde artan çocuklar için ortaya koyduğu birtakım risk ve tehditler üzerinde durulması gerektiği vurgulanmıştır. Çocukların ve gençlerin, gittikçe yaygınlaşan internet ve bilgisayar kullanımı sırasında elde edecekleri bilgi birikimi, gelişme ve tecrübenin yanında, karşılaşılabilecekleri güvenlik, tehdit ve tehlikelere işaret edilmiş; alınması gerekli olan tedbirler sunulmuş; çocuklarımızın bu ortamlarda bu tür olumsuzluklara maruz kalmamaları için uymaları gereken örnek bir kural tablosu sunulmuştur.

Konuyla ilgili araştırmalara göre, genel olarak bu konulara olan duyarlılığın ülkemizde az olduğunu, ebeveynlerin bilgisayar teknolojilerini kullanım durumları nedeniyle konuya uzak durduklarını ve ilgili birimlerin ise bu tür tehdit ve tehlikelere karşı çocuklarımızı ve gençlerimizi korumak için yeteri kadar önlem almadıkları anlaşılmaktadır (Aksaray, 2011). Öte yandan teknik önlemler dışında alınabilecek önlemlerde de ebeveynlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Ülkemizde ebeveynlerin çocuklarının internet ve bilgisayar kullanımıyla karşılaşılabileceği riskler konusunda yeterli bir bilgiye sahip olmadıkları düşünülmektedir. Oysa ebeveynlerin çocuklarına bu konuda yol gösterici bir rol üstlenmeleri mümkündür. Özellikle ilk bilgiler, bizzat bilgisayar başında gösterilerek ve çocuğun kendisinin denemeleri izlenerek verilebilir. Bu konu ile ilgili yapılan bir çalışmada anne babanın çocuklarıyla ilgilenmesi ve gözetimde bulunmasının çocuklarının sanal zorba veya sanal kurban olmasını büyük bir ölçüde azalttığı bulunmuştur (Aksaray, 2011).

Sanal zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalarda daha çok sanal zorbalığın yeni iletişim teknolojileri bağlamında betimlenmesi yapılmakta ve ayrıca geleneksel zorbalık ile sanal zorbalık arasındaki olası ilişkiler üzerinde durulmaktadır. Türkiye’de sanal zorbalığın yaygınlığına ilişkin olarak tüm ülkeyi kapsayacak genişlikte çalışmaların henüz mevcut olmadığı görülmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, ortaokul öğrencileri, öğretmenler ve velilerin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi ve bu konudaki görüşlerinin belirlenmesidir.

Sanal zorbalık mağduriyetlerinin artmasıyla, sanal zorbalığın yaygınlığını ele alan çalışmaların sayısı her geçen yıl artmaktadır. Sanal zorbalık kavramına yabancı olmasak da öğrencilerimizin bu zorbalık türünden nasıl etkilendikleri ile öğretmelerin ve ailelerin sanal zorbalık davranışlarına yönelik farkındalık düzeyleri hakkındaki bilgiler yetersizdir.

Öğrenciler, öğretmenler ve veliler sanal zorbalık davranışlarının üstesinden nasıl gelebilecekleri konusunda yeterli bilgiye sahip değillerdir. Sanal zorbalık konusunda ebeveynler ve öğretmenlerin farkındalık düzeylerinin arttırılarak, daha duyarlı bir duruma gelebilmeleri amacıyla sanal zorbalık davranışlarında bulunan ve sanal mağduriyet yaşayan öğrencilerin bu davranışları göstermelerine ve maruz kalmalarına neden olan etmenlerin açıklığa kavuşturulmuş olması gerekmektedir. Sanal zorbalığa maruz kalma ve sanal zorbalık yapma durumları günümüzde öğrenciler arasında sıkça karşılaşılan bir problem haline gelmiştir.

Bu çalışma ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık konusunda ne kadar bilinçli olduklarının ortaya konması, öğretmenler ve velilerin de öğrencilerle ilgili farkındalıklarının hangi düzeyde olduğunun belirlenmesi, bu durumları demografik ve kişisel özelliklerinin nasıl etkilediği açısından araştırılması önemlidir. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının cinsiyet, bilgisayar/internet kullanma süreleri gibi çeşitli demografik değişkenlere göre farklılaşma durumu merak konusudur. Aynı şekilde öğretmen ve velilerin ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları ile ilgili görüşlerinin cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir düzeyi gibi demografik değişkenlere göre farklılaşma durumunun incelenmesinin ileride öğretmenlere ve velilere sanal zorbalık konusunda yapılabilecek çalışmalara yol

göstereceği düşünölmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı yapılan bu çalışmanın, ilköğretim okullarında sanal zorbalıkla mücadeleye katkı sağlması ve yol göstermesi hedeflenmektedir.

Bu çalışmanın öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin sanal zorbalık konusunda farkındalığını arttırma, yaşadıkları sanal zorbalık olaylarını tespit edip zarar görmeden bu olaylara karşı mücadele etmeyi öğrenme açısından yararlı olacağı beklenmektedir. Aynı zamanda sanal zorbalıkla mücadele etmede aktif rol alan öğretmen ve velilerin de konuyla ilgili bilinçlenmesi açısından faydalı olacağı umulmaktadır. Alan yazında öğretmen, öğrenci ve velilerin sanal zorbalık farkındalık düzeylerine ilişkin çalışmaların kısıtlılığından dolayı bu çalışmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

Araştırma Problemi

Öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeyleri nedir?

Alt problemler. Ortaokul öğrencilerinin, öğretmenlerin ve velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarını ortaya çıkarmak amacıyla aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Öğrencilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları nedir?
2. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının;
 - a. Cinsiyete göre farklılaşma durumu nedir?
 - b. Bilgisayar/internet kullanma süresine göre farklılaşma durumu nedir?
 - c. Yaşa göre farklılaşma durumu nedir?
 - d. Ailenin gelir düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?
 - e. Anne-baba birlikte olma durumlarına göre farklılaşma durumu nedir?
3. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba ve sanal zorbalık mağduru olma durumları nedir?

4. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalığa en çok maruz kaldığı ortamlar nelerdir?
5. Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları nedir?
6. Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının;
 - a. Cinsiyete göre farklılaşma durumu nedir?
 - b. Branşa göre farklılaşma durumu nedir?
 - c. Eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?
 - d. Yaşa göre farklılaşma durumu nedir?
 - e. Hizmet süresine göre farklılaşma durumu nedir?
7. Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları nedir?
8. Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının;
 - a. Cinsiyete göre farklılaşma durumu nedir?
 - b. Bilgisayar/internet kullanma süresine göre farklılaşma durumu nedir?
 - c. Yaşa göre farklılaşma durumu nedir?
 - d. Eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?
 - e. Gelir düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?

Sayıtlılar

Veri toplama aracına verilen cevapların, var olan durumu ortaya koymayı sağlayacak kapsamda olduğu varsayılmıştır. 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin, öğretmenlerin ve velilerin soruları içtenlikle cevapladıkları varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, problemin ortaya konmasında alanyazın taraması, görüşlerin alınmasında ise kullanılacak veri toplama araçları ile sınırlıdır. Katılım açısından bölgeler arasında dengesizlikler bulunmaktadır. Çalışma grubunda yer alan öğretmen ve velilerin katılımında öğrencilere göre sınırlılık olmuştur. Katılımcı sayısındaki sınırlılık demografik özellikleri de etkilemiştir.

Tanımlar

Zorbalık. Bir birey ya da grup tarafından savunmasız olan bir kişiye karşı yapılan, fiziksel ve/veya psikolojik sonuçları olan ve süreklilik arz eden bir saldırganlık türüdür (Olweus, 2003).

Sanal zorbalık. Belsey'e göre (2007) sanal zorbalık bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarını kullanarak bir birey ya da grup tarafından kasıtlı ve planlı olarak diğerlerine zarar vermek için gerçekleştirilen zorbalık türüdür.

Forum. İnternet kullanıcılarının çevrimiçi olarak paylaşımında buldukları tartışmaya dayalı web siteleridir.

Ağ günlükleri (Blog). İleri düzey web bilgisine sahip olmadan oluşturulabilen, metin ve grafiklerle desteklenebilen, yazarların paylaştıkları yazılar hakkında yorumlar alabildiği, geçmiş mesajların kronolojik olarak arşivlendiği çevrimiçi kişisel not defterleridir (Şenel & Seferoğlu, 2009).

Wiki. İnternet kullanıcılarının kendi bilgi ve birikimlerini aktarmak için sayfalar oluşturabildiği, oluşturulan sayfalar üzerinde düzenlemeler meydana getirebildiği, sayfaları bağlantılar (linkler) yardımıyla birbiriyle ilişkilendirebildiği çevrimiçi platformlarıdır.

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, araştırmanın kuramsal temelini oluşturan zorbalık kavramı geleneksel zorbalık ve sanal zorbalık olmak üzere iki alt başlık altında incelenmiştir. Bununla birlikte ilgili araştırmalar bölümünde de alanyazında sanal zorbalıkla ilgili öğrenci, öğretmen ve velilerle ilgili geçmişten günümüze kadar yapılmış araştırmalar taranarak incelenmeye çalışılmıştır. Sanal zorbalık konusunda önce Türkiye’de ardından yabancı ülkelerde yapılan araştırma bulgularına yer verilmiştir. Bu bağlamda çalışmalar eski tarihli çalışmadan yeni tarihli olana doğru tarihsel bir sıra ile incelenmektedir.

Geleneksel Zorbalık

Zorbalık kavramının en yaygın tanımı, bu alanda geniş çaplı ve uzun süreli çalışmalar yapan Dan Olweus tarafından yapılmıştır. İlk çalışmalarında zorbalığı, İngilizce “mob” kökünden gelen, aşırı şiddetle ilişkili ve yasaya uygun olmayan, kabalık anlamına gelen “mobbing” kelimesi ile ifade ederken, sonraki çalışmalarında mobbing sözcüğü yerine “Bullying” sözcüğünü kullanmaya başlamıştır (Dikmen, 2015).

Alanyazında zorbalıkla ilgili pek çok tanım yapılmıştır fakat zorbalık konusunda ilk bilimsel çalışmaları yapan Norveç’li bilim adamı Dan Olweus’un yaptığı zorbalık tanımı yaygınlıkla kullanılmaktadır. Olweus’un tanımına göre zorbalık; bir birey ya da grup tarafından savunmasız olan bir kişiye karşı yapılan, fiziksel ve/veya psikolojik sonuçları olan ve süreklilik arz eden bir saldırganlık türüdür. Bir eylemin zorbalık olarak tanımlanabilmesi için aşağıdaki üç temel unsurun bulunması gerekmektedir:

1. Kasıtlı olarak zarar verme amacı güden saldırgan davranışların olması
2. Süreklilik özelliği taşıması
3. Zorba ve kurban arasında güç dengesinin eşit olmaması (Olweus, 2003)

Birçok öğretmen ve yönetici okulda zorbalık sorununun varlığını kabul etmektedir. Bununla birlikte, öğrencilerin elektronik iletişim veya sanal zorbalık yoluyla taciz edildiğinin farkında olan çok az kişi bulunmaktadır (Beran & Li, 2005).

Sanal Zorbalık

İnternet, kullanımının artması ve haberleşme, iletişim, paylaşım alanlarında ihtiyaç duyulan bir araç olması nedeniyle birçok iletişim ortamının gelişmesini sağlamaktadır. Bu ortamların kötü niyetli kişiler tarafından başkalarını rahatsız edecek ve zarar verecek şekilde kullanılması ise internet üzerinde sanal bir şiddete yol açmaktadır. İnternet ortamında görülen bu şiddet, sanal zorbalık olarak tanımlanmaktadır.

İnternetin düzensiz ve kontrol edilemeyen açıklığının sonucu olarak herkesin bilgi yüklemesi mümkündür. Bu da doğrulanmamış, uygun olmayan veya hatalı bilgilerin tek tuşla erişilebilir olmasına yol açmaktadır (Govender & Skea, 2015).

Yaşanan bir zorbalığın sanal zorbalık olarak değerlendirilebilmesi için zorbalık davranışının mutlaka dijital araçların kullanımıyla oluşması gerekmektedir. Geleneksel zorbalığa maruz kalan kişiler çoğunlukla kim tarafından zorbalığa uğradıklarını bilmektedirler (Ayas & Horzum, 2010). Ancak geleneksel zorbalıktan farklı olarak çoğu zaman sanal zorbalıkların kim olduğu bilinmez (Dilmaç, 2009).

Geleneksel ve sanal zorbalık arasında öne çıkan diğer bir farklılık ise, zorba ve kurban arasındaki güç dengesizliğidir. Yüz yüze iletişimde zorbalık yapan çocuklar, çoğunlukla bu davranışlara maruz kalanlardan fiziksel özellikleri açısından daha güçlü ya da popüler kişilerdir. Buna karşılık sanal ortamda bu tür davranışlar sergileyen bireylerin, kurbanlardan fiziksel anlamda üstün olması gerekmemektedir. Ancak sanal zorbalıkta bulunan kişiler kimi zaman bilgisayar kullanma becerileri açısından ve çoğunlukla kimliklerini gizleme unsurundan yararlanarak bu duruma maruz kalan kişilerden daha üstün olabilmektedir (Türkileri-İnselöz & Uçanok, 2013).

Sanal zorbalık, çevrimdışı versiyonuna benzer şekilde, genellikle zalimce ve zalim davranışlar olarak karşımıza çıkmaktadır. En yaygın siber zorbalık davranışları arasında söylentilerin yayılması, kişisel bilgilerin veya fotoğrafların izinsiz paylaşılması ve tehditkar mesajların gönderilmesi sayılabilir (Baas, De Jong & Drossaert, 2013; Chang et al., 2013; Wang, Nansel & Iannotti, 2011).

Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Pişkin’in 2002 yılında yaptığı çalışmada okul zorbalığı ile ilgili çalışmalar incelenmiş ve öğrencilerin, öğretmenlerin, yöneticilerin ve velilerin zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin artırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda okul zorbalığının tanımı, zorba ve kurbanların özellikleri, zorbalığı etkileyen faktörler ve zorbalık için alınabilecek önlemler üzerinde durulmuştur. Okul zorbalığının sıklık derecesini inceleyen çalışmalarda zorbalığa uğrayan öğrencilerin oranının %4 ile %50 arasında değiştiği görülmektedir. İngiltere’de zorbalığa uğrayan öğrencilerin oranını belirlemeye yönelik olarak yapılan çalışmalarda kurbanların oranı %4 ile %36, Amerika’da yapılan çalışmalarda haftada en az bir kez zorbalığa maruz kalan öğrencilerin oranı %10, Yunanistan’da yapılan çalışmalarda zorbalığa maruz kalan öğrencilerin oranı %15 ile %30 arasında değiştiği belirtilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Türkiye’de, Karaman-Kepenekçi ve Çinkır tarafından 2001 yılında yapılan bir araştırmada da lise öğrencilerinin %44’ünün sözel, %30’unun fiziksel, %18’inin duygusal ve %9’unun cinsel içerikli zorbalığa uğradıkları görülmüştür. Bu çalışmada cinsiyet değişkeninin zorba ve kurban olma durumunu da etkilediği, zorbalık yapan ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerin büyük çoğunluğunun erkek öğrenciler olduğu belirtilmiştir. Sanal zorbalıkla ilgili son 25 yılda yapılan araştırma bulgularına göre zorbalık, öğrencilerin akademik, psikolojik gelişimlerini ve sağlıklarını olumsuz etkilemektedir. Bu durum öğrencilerde okulun sevilmemesine ve devamsızlık yapılmasına yol açmaktadır. Çalışmada öğrencilere, öğretmenlere ve velilere okul zorbalığı hakkında bilgi verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Öğrencilerin zorbalıkla nasıl mücadele edileceğinin anlatılması gerektiği vurgulanmıştır.

Erdur-Baker ve Kavşut (2007) çalışmalarında lise öğrencilerinin sanal zorbalık yaşantılarını, internet ve cep telefonu kullanma sıklıklarını incelemişlerdir. Çalışmada bilgi ve iletişim teknolojilerinin gençler üzerinde oluşturduğu etkilere dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Yeni bir kavram olan sanal zorbalık kavramı ve etkileri tanımlanarak, bu konuda farkındalık kazandırmak amaçlanmıştır. Çalışmada 228 gönüllü lise öğrencisinden (%44’ü erkek, %55’i kadın) veri toplanmıştır. Öğrencilerin yaşları 14 ile 19 arasında değişmektedir. Çalışmada sanal zorbalığın biçimlerini ve yaygınlığını belirlemek üzere geliştirilen sanal zorba ve sanal kurban olma durumunu sorgulayan iki anket kullanılmıştır. Diğer ülkelerde karşılaşılan sanal zorba veya sanal kurban olma durumlarıyla ülkemizde de karşılaşılmaktadır. Erkek

öğrenciler kadın öğrencilere göre hem daha fazla sanal zorbalık yapmakta hem de daha fazla sanal zorbalığa maruz kalmaktadırlar. İnternet tabanlı iletişim kaynaklarının kullanımı ile sanal zorba ya da kurban olma durumu arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Okul türü, ailenin ekonomik geliri, yaş ve sınıf değişkenleri ile sanal zorba ya da sanal kurban olma arasında ilişki bulunmamıştır.

Canbek ve Sağıroğlu'nun (2007) çalışmasında çocukların ve gençlerin bilgisayar ve internet kullanımı sırasında karşılaşılabilecekleri güvenlik tehlikeleri incelenmiştir. Ayrıca konu ile ilgili yurtdışında yapılan çalışmalar ve alınması gereken önlemler belirlenmiş, çocukların ve gençlerin karşılaşılabilecekleri tehlikelerden etkilenmemeleri için çözüm önerileri sunulmuştur. Ailelerin bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıkları için internet güvenliği konusuna da uzak oldukları, ilgili birimlerin de çocukları korumak için yeterli önlemler almadığı görülmüştür. Çocukların ve gençlerin zarar görmemesi ve karşılaşılabilecekleri olumsuzluklardan etkilenmemesi için sorumluların ve ailelerin konu hakkında bilgi birikimini artırmalarının önemi vurgulanmıştır. Ayrıca konuyla ilgili yetkililerin gerekli önlemleri almalarının gerektiği ifade edilmiştir. Okullarda bilgisayar ve internet kullanımının faydalarının anlatılması ve bu ortamları kullanırken karşılaşılabilecekleri tehlikelerin farkında olmalarını sağlamak için konunun ders müfredatlarına konulması gerektiği vurgulanmıştır.

Arıca vd. (2008) tarafından ergen öğrencilerin sanal zorbalık davranışlarının belirlenmesi amacıyla yapılan bir çalışmada, 269 ortaokul öğrencisinden veri toplanmıştır. Öğrencilerin %35.7'sinin sanal zorbalık yaptıkları, %23.8'inin hem sanal zorba hem de mağdur davranışları sergiledikleri görülmüştür. Araştırmada erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha fazla sanal zorba ve sanal mağdur oldukları belirlenmiştir. Sanal zorbalık davranışına maruz kalan öğrencilerin %25'i bu durumu akranları ve ebeveynleriyle paylaşmaktadır. Öğrencilerin %30'u sanal zorbalık davranışlarıyla karşılaştıklarında bu kişileri engellediklerini belirtmiştir. En fazla karşılaşılan sanal zorbalık türleri, "birisinin yüzüne söyleyemediği şeyleri ona sanal ortamda söylemek, başka birisi gibi davranmak ve doğru olmayan şeyler ifade etmek" olarak bulunmuştur. Öğrencilerin en fazla karşı karşıya kaldıkları sanal zorbalık davranışının "elektronik iletişim araçları yoluyla hakarete uğramak" olduğu (%20.2) belirlenmiştir. Araştırmada öğrencilerin %40'ı sanal zorbalıkla karşılaştıklarında kimlere başvuracaklarını bildiklerini, %49'u sanal zorbalığın

yakalanacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Çoğu 9 ile 14 yaş arasındaki öğrencilerin sanal zorbalığa maruz kaldığında bu durumu öğretmenleri yerine arkadaşları ya da aileleri ile paylaştığı belirtilmiştir.

Dılmaç'ın 2009 yılında yaptığı çalışmanın amacı psikolojik ihtiyaçlar ile sanal zorbalık arasındaki ilişkileri incelemektir. Çalışma grubunu Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 231 erkek, 435 kadın olmak üzere 666 lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan veri toplama aracında yer alan sorular ile öğrencilerin sanal zorbalık kavramını anlamaları hedeflenmiştir. Hayatında en az bir kere sanal zorbalık yaptıklarını belirten öğrencilerin oranı %22,5'i iken, hayatlarında en az bir kere sanal zorbalığa maruz kaldıklarını ifade eden öğrencilerin oranı %55,3'tür. Erkekler kadınlara oranla daha çok sanal zorbalık yaparken, kadınlar sanal zorbalığa erkeklerden daha fazla maruz kalmaktadır. Saldırganlık ve ilgi görme değişkenleri ile sanal zorbalık davranışları arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Duyguları anlama ile sanal zorbalık davranışları arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlara göre sanal zorbalıkla ilgili yapılan araştırmalarda saldırganlık ve duyguları anlamaya ilişkin daha kapsamlı çalışmaların yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Çetinkaya (2010) tarafından Türkiye'de ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine yönelik yapılan çalışmanın amacı öğrencilerin sanal zorbalık davranışlarına maruz kalma ve sanal zorbalık davranışlarını uygulama sıklıklarını incelemektir. Ayrıca bu sıklığın cinsiyete göre değişimi de araştırılmıştır. Araştırmaya 293 kadın, 355 erkek olmak üzere 648 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Sanal zorbalık davranışlarını erkeklerin kadınlara göre daha fazla uyguladıkları ve bu davranışlara kadınlara oranla daha fazla maruz kaldıkları görülmüştür. Bu nedenle erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha fazla risk altında oldukları belirtilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu sanal zorbalık davranışlarıyla karşılaştıklarında ne yapacaklarını bilmediklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin en fazla uyguladıkları sanal zorbalık davranışları arasında "kendilerini başka birisi olarak tanıtmaya, kendisiyle ilgili yanlış bilgi verme, cinsiyetini farklı gösterme ve başkalarının e-posta hesabının şifresini ele geçirme" yer almaktadır.

Bayar'ın 2010 yılında yaptığı çalışmanın amacı Türkiye'de ortaokul ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik sanal zorbalığın yaygınlığını belirlemek, sanal

ortamlarda karşılaşılan zorbalık olaylarına dahil olmaları ve zorbalığa maruz kalmaları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca bu ilişkide akranlara dair algıların etkili bir rolünün olup olmadığını saptamaktır. Bu kapsamda araştırmada 595 erkek, 643 kadın ortaokul ve ortaöğretim öğrencisi olmak üzere toplam 1238 kişiden veri toplanmıştır. Çalışmada veri toplamak üzere “Genellenmiş Akran Algısı Ölçeği”, “Geleneksel Akran Zorbalığı Ölçeği”, “Sanal Zorbalık Ölçeği” ve “Okul Sosyal İklimi Ölçeği” kullanılmıştır. Öğrencilerin %5.7’sinin mağdur, %3.7’sinin zorba ve %4.7’sinin ise hem zorba hem mağdur olarak sanal zorbalığa dahil olduğu bulunmuştur. Araştırmada okul iklimi ile sanal zorbalığa maruz kalma arasındaki ilişkiyi akran algısının kısmen etkilediği, okul iklimi ile sanal zorba davranışları gösterme arasındaki ilişkide böyle bir rolün olmadığı belirtilmiştir.

Erdur-Baker (2010), araştırmasında sanal zorbalık ve geleneksel zorbalık arasındaki ilişkiyi cinsiyete ve internet aracılı iletişim araçlarının sık ve riskli kullanımına göre incelemiştir. Çalışma grubunu yaşları 14 ile 18 arasında değişen 276 öğrenci (123 kadın, 151 erkek, 2 belirsiz) oluşturmaktadır. Katılımcıların %32’sinin hem geleneksel hem de sanal zorbalığa maruz kaldığı, %26’sının ise hem geleneksel hem de sanal zorba oldukları tespit edilmiştir. Erkeklerin kadınlara göre her iki zorbalık türünde de daha fazla zorba ve kurban oldukları belirlenmiştir. Cinsiyete göre geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişki incelenmiş, erkeklerde anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Yılmaz (2011) tarafından yapılan çalışmada Türk öğrencilerin sanal zorbalıkla ilgili deneyimleri ve sosyal ağları kullanma durumları incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul’da sekiz farklı ilköğretim okulunda öğrenim gören 756 7. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha çok sanal zorba oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin %17.9’unun sanal zorbalığa maruz kaldığı, %6.4’ünün ise sanal zorba olduğu tespit edilmiştir. Mağdurların %9.8’i en az bir kere, %5.7’si birden fazla kez sanal zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir. Öğrencilerin, sanal zorbalığa maruz kaldıklarında bu durumu yetişkin biriyle paylaşmadıkları ifade edilmiştir. Öğrenciler daha çok çevrimiçi oyun oynarken sanal zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sanal zorbalığın okullarda yapılan çalışmalar sonucunda çok yaygın olduğu tespit edilmiş ve sanal zorbalığı önleme stratejilerinin benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Peker vd. (2012) tarafından yapılan çalışmanın amacı ergenlerde sanal zorbalık ve mağduriyeti etkileyen faktörleri belirlemektir. Çalışmada ayrıca empatik eğilim, cinsiyet, algılanan akademik başarı ve haftalık ortalama internet kullanma süresinin sanal zorbalık ve mağduriyet üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 400 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin 229'u (%57,25) kadın, 171'i (%42,75) ise erkektir. Araştırmada veri toplamak için "Kişisel Bilgi Formu", "Siber Zorbalık ve Mağduriyet ile İlgili Sorular Anketi" ve "Empatik Eğilim Ölçeği" uygulanmıştır. Sanal zorbalığı empatik eğilimin, cinsiyetin ve algılanan akademik başarının birlikte yordadığı; siber mağduriyeti ise empatik eğilimin ve haftalık internet kullanma süresinin açıkladığı görülmüştür. Cinsiyetin ve algılanan akademik başarının siber mağduriyet üzerinde yordayıcı bir etkisinin bulunmadığı görülmüştür. Erkeklerin kadınlara göre daha çok sanal zorba olduğu bulunmuştur. Okul rehber öğretmenlerinin öğrencilere bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarını daha güvenli bir şekilde kullanabilmeleri için internet güvenliği ve internette karşılaşılabilecek tehlikeler hakkında seminer verebileceği önerisinde bulunulmuştur.

Ayas ve Horzum (2012) çalışmalarında ortaokul öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumlarının ve bu durumun cinsiyet ve sınıf düzeyiyle arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu 209'u erkek 204'ü kadın olmak üzere toplam 413 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada öğrencilerin sanal zorba ve mağdur olma durumlarını belirlemek üzere sanal zorba ve mağdur anketi kullanılmıştır. Toplanan veriler frekans, yüzde ve ki kare analizi ile test edilmiştir. Öğrencilerin %18,6'sının sanal zorbalığa maruz kaldığı, %11,6'sının sanal zorba olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada 8. sınıf öğrencilerinin 6. ve 7. sınıf düzeyindeki öğrencilere göre daha fazla sanal zorbalık yaptığı, 6. sınıf öğrencilerinin ise daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin sanal zorbalık davranışlarıyla en fazla karşılaştıkları ortamların msn ve sohbet odaları olduğu ifade edilmiştir.

Akbaba ve Eroğlu'nun 2013 yılında yaptıkları çalışmanın amacı ortaokul öğrencilerinde sanal zorbalık ve mağduriyeti etkileyen faktörleri belirlemektir. Araştırmaya 231 (%54,5'i kadın, %45,5'i erkek) ortaokul öğrencisi katılmıştır. Veriler "Kişisel Bilgi Formu" ve "Siber Mağdur ve Zorba Ölçeği" aracılığıyla toplanmıştır. Anne ve babanın eğitim düzeyinin, çocukların anne ve babalarının internet

becerisine ilişkin algısının ve ebeveyn denetiminin sanal zorbalık durumlarını etkilediği tespit edilmiştir. Sanal mağduriyeti yalnızca cinsiyet yordamıştır. Anne ve babanın internet kullanma becerisine ilişkin algısı yükseldikçe ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalığa karışma durumlarının azaldığı görülmüştür.

Akça ve diğerlerinin (2014) çalışmalarında sanal zorbalıkla mücadele, sanal zorbalığın nedenleri ve öğrenciler üzerindeki etkileri araştırılmış, dünyadan ve Türkiye’den örneklerle sanal zorbalığı önleyici çalışmalar incelenmiştir. Bunun yanında dijital okuryazarlık (medya okuryazarlığı) kavramı da sanal zorbalıkla mücadelenin araçlarından biri olarak ele alınmıştır. Çalışmada sanal zorbalıkla ilgili yapılan araştırmaların özellikle son on yılda yoğunlaştığı belirtilmiştir. Bu çalışmalar daha çok sanal zorbalığın yeni iletişim teknolojileri bağlamında incelenmesi ve geleneksel zorbalık ile sanal zorbalık arasındaki olası ilişkiler üzerine olduğu ortaya konmuştur.

Peker’in 2014 yılında yaptığı çalışmada ergenlerin sanal zorbalıkla baş edebilme durumlarının cinsiyete ve sınıf düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2013-2014 öğretim yılında Erzurum’da öğrenim gören 314 ortaöğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmada veriler araştırmacı tarafından geliştirilen “Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Anketi” ile toplanmıştır. Kadınların sanal zorbalığa maruz kaldıklarında yardım arama, mücadele, önleme ve teknik başa çıkma yöntemlerini erkeklere göre daha fazla kullandığı belirlenmiştir. Saldırganlık alt boyutunda erkeklerin davranışlarının kadınlara göre anlamlı düzeyde daha fazla olduğu belirtilmiştir. 9. ve 10. sınıftaki öğrencilerin çaresizlikle başa çıkma davranışları, 11. sınıftaki öğrencilere göre anlamlı bir oranda daha fazladır. 11. sınıftaki öğrencilerin saldırganlıkla başa çıkma davranışları, 9. sınıftaki öğrencilere göre anlamlı bir düzeyde daha fazladır. Yardım arama, mücadele, önleme ve teknik başa çıkma boyutlarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Kaşıkçı ve diğerleri tarafından 2014 yılında yürütülen çalışmada “Avrupa Çevrimiçi Çocuklar” projesine dahil olan Türkiye ve 23 Avrupa ülkesinin katılımıyla elde edilen bulgular incelenmiştir. Araştırmada çocukların ve anne-babalarının internet kullanımları, çocukların çevrimiçi ortamlardaki davranışları, karşılaştıkları riskler ve anne-babaların çocuklarının internet yaşantıları ile ilgili farkındalıkları araştırılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 9-16 yaş aralığında internet kullanan

23 Avrupa ülkesinden 23.000 ve Türkiye'den 1018 öğrenci ile bir ebeveyni katılmıştır. Türkiye'deki internet kullanımı (çocuklar ve ebeveynleri) Avrupa ortalamasına göre çok düşüktür. Çocuklar interneti en fazla eğitsel kaynaklara ulaşmak, oyun oynamak ve sohbet etmek için kullanmaktadırlar. Çocukların büyük bir bölümü internete ev dışında diğer ortamlardan erişmektedirler (%60'ı okul, %51,5'i internet kafe). Bu durum ebeveynlerin çocukları üzerindeki kontrolünü zorlaştırmaktadır. Türkiye'deki çocukların sadece %19,4'ü bilgisayarı aileleriyle ortak kullanılan bir odada kullandığını söylerken bu oran Avrupa'da %67'dir. Türkiye'de anne-babaların internet kullanım oranları %28,6 iken bu oran Avrupa'da %83'tür. Türkiye'deki çocukların büyük bir kısmı internet kullanımı hakkında bilgili olduğunu ve internet hakkında anne-babalarından daha fazla bilgiye sahip olduğunu düşünmektedir. Türkiye'deki çocukların internet kullanım becerilerine bakıldığında %38,8'inin İnternet'te bulunduğu bilgilerin doğru olup olmadığına karar vermek için farklı siteleri karşılaştırdığını, %31,6'sının sosyal paylaşım sitelerinde gizlilik ayarlarını yapmayı bildiğini, %30,1'inin istenmeyen mesajları engelleyebildiğini ve %43,8'inin İnternet'i nasıl güvenli kullanabileceğine dair bilgileri bulabileceğini belirttiği görülmektedir. Türkiye'deki çocukların sahip olduğu internet kullanım becerilerinin ortalaması 2,6 iken Avrupa'daki çocukların ortalaması 4,5'tir. İnternetteki riskler karşılaştırıldığında Türkiye'deki çocukların daha az riske maruz kaldığı belirtilmiştir. Bunun nedeni olarak Türkiye'deki çocukların düşük internet kullanımı gösterilebilir. Türkiye'de cinsel içerikli mesajlardan rahatsız olan çocukların oranı Avrupa'ya göre iki kat daha fazladır. İnternet'te herhangi bir riskle karşılaşan çocukların yarısına yakını bu durumu kimseyle paylaşmadığını söylemiştir. Türkiye'deki anne-babaların %72'den fazlası, çocuklarının internette karşılaştıkları riskli durumlarda onlara yardım edebilecekleri konusunda kendilerine güvenmektedirler. Ancak interneti kullanmada yeterli beceriye sahip olmayan ailelerin çocuklarının internette karşılaşılabilecekleri tehlikelerin farkında olmadıkları ve gerektiğinde yeteri kadar yardım sağlayamadıkları görülmektedir. Türkiye'deki anne-babalar çocuklarının internette karşılaşılabilecekleri riskler konusunda iyimser davranmaktadır. Anne-babaların sadece %9'u çocuklarının cinsel içerikli mesaj aldığını ve %2'si çocuklarının bu tür mesaj gönderdiğini bildirmiştir. Diğer yandan çocukların %12'si cinsel içerikli mesaj aldığını ve %3'ü bu tür mesajlar gönderdiğini belirtmiştir. Çocukların ve ailelerin internette karşılaşılabilecekleri riskler konusunda

farklı cevaplar vermeleri anne-babaların bu konuda farkındalıklarının düşük olduğunu göstermektedir.

Uysal vd.'nin 2014 yılında yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının sanal zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının ölçülmesi, cinsiyet ve branşlarına göre sanal zorbalık duyarlılıklarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu 2012-2013 yaz döneminde öğrenim görmekte olan 123 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubu bölümlere göre incelenirken sanal zorbalık kavramı Bilişim Teknolojileri öğretmenlerinin uzmanlık alanına girdiği için Bilgisayar ve Öğretim Teknolojisi (BÖTE) öğretmen adayları ve diğer bölümlerde (Eğitim Bilimleri, Özel Eğitim, Yabancı Diller, İlköğretim, Türkçe Eğitimi, Beden Eğitimi Bölümleri) öğrenim gören öğretmen adayları şeklinde bir sınıflama yapılmıştır. Çalışmada öğretmen adaylarının sanal zorbalığa ilişkin duyarlılıkların yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının sanal zorbalığa ilişkin duyarlılıkları cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Araştırmada BÖTE bölümü öğrencileri ile diğer öğretmen adayları arasında sanal zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri açısından anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Alanyazında, öğretmen ve öğretmen adaylarının sanal zorbalığın algı, farkındalık ve duyarlılık düzeylerini inceleyen sınırlı sayıda çalışma olduğu için öğretmen ve öğretmen adaylarının sanal zorbalığa ilişkin farkındalık ve duyarlılıklarının çeşitli değişkenlerle birlikte incelendiği çalışmalar yapılabilir.

Eroğlu vd.'nin (2015) yaptığı çalışmada sanal zorba, sanal mağdur, sanal zorba/mağdur ve sanal zorbalık davranışlarıyla hiç karşılaşmamış kişilerin oranı araştırılmış, sanal zorbalık ve mağduriyete ilişkin risk faktörleri belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi polikliniğine başvuran 160 ergen oluşturmaktadır. Verilerin toplanması için "Sosyodemografik Bilgi Formu", "İnternet Bağımlılığı Ölçeği" ve "Sanal Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği" kullanılmıştır. Hem sanal zorba hem mağdur olan ergenlerin oranı %67.5, sanal mağdurların oranı %8.7 ve sanal zorbaların oranı ise %6.9 olarak tespit edilmiştir. Kadınların erkeklerden daha çok sanal zorbalık yaptığı belirlenmiştir. Ailesinin aylık geliri 2000 TL'nin altında olan ergenlerin, diğerlerine göre daha çok sanal zorbalık yaptığı belirlenmiştir.

Mihci ve Kılıç-Çakmak'ın 2017 yılında yaptıkları araştırmada "Siber sağlık çatı kavramı kapsamında ortaokul öğrencilerine yönelik internet bağımlılığı, siber

zorbalık, çevrimiçi nezaket, çevrimiçi mahremiyet, çevrimiçi uygunsuz içerik, telif hakkı ve çevrimiçi güvenlik ölçeklerinin geliştirilmesi" amaçlanmıştır (Mihci & Kılıç-Çakmak, 2017). Araştırmanın çalışma grubunu Aksaray ilinde öğrenim gören 528 ortaokul öğrencisi (6. 7. 8. sınıf) oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen Öğrenci Siber Sağlık Ölçekleri (ÖSSÖ) kullanılmıştır. ÖSSÖ'de öğrencilerin güvenli internet kullanımıyla ilgili farkındalıklarını belirlemek üzere internet bağımlılığı, sanal zorbalık, çevrimiçi nezaket, çevrimiçi mahremiyet, çevrimiçi uygunsuz içerik, telif hakkı ve çevrimiçi güvenlikle ilgili maddeler bulunmaktadır. Çalışmada ülkemizde güvenli internet kullanımına yönelik uygulanan ölçekler incelenmiş ve çevrimiçi nezaket, çevrimiçi mahremiyet, çevrimiçi uygunsuz içerik ve telif hakkı konularında yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle araştırmanın amacını oluşturan ÖSSÖ'nun geliştirilmesinin güvenli ve sorumlu internet kullanımıyla ilgili yapılacak kapsamlı araştırmalarda önemli bir yer teşkil edeceği vurgulanmıştır.

Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Beran ve Li (2005), çalışmalarında e-posta ve cep telefonu gibi iletişim araçlarıyla ortaya çıkan sanal zorbalık davranışlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Kanada'da 7., 8. ve 9. sınıflarda öğrenim gören 432 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen araçla toplanmıştır. Anketin ilk bölümünde öğrencilerin, kötü amaçlar için kullanılabilen teknolojik araçları ve bu araçların kullanım şekillerini bilip bilmediklerini ölçen açık uçlu iki soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise, sanal zorbalık yaşantılarını ölçmek için, 'hiçbir zaman' ile 'her zaman' arasında cevap verebilecekleri sorular yer almaktadır. Öğrencilerin %69'u sanal zorbalık davranışlarından haberdar olduğunu; %21'i çoğu zaman sanal zorbalığa maruz kaldığını ve az sayıda öğrenci (%3) sanal zorbalık yaptığını söylemiştir. Çalışmada e-posta, internet ve cep telefonunun sanal zorbalık için en çok tercih edilen araçlar olduğu ifade edilmiştir. Öğrencilerin %23'ü en az birkaç kez, %35'i bir ya da iki kez sanal zorbalığa maruz kaldığını; %42'si bu tür olayları hiç yaşamadığını belirtmiştir. Öğrencilerin cinsiyet ve sınıf düzeyleri sanal zorba veya sanal kurban olma durumlarını etkileyen bir faktör olarak bulunmamıştır. Öğrencilerin %26'sı elektronik iletişim araçlarını sanal zorbalık yapmak için en az bir kez kullandığını ifade etmiştir. Sanal zorbalığa maruz kalan

öğrencilerin %57'si, bu davranışlarla karşılaştıklarında öfke, %36'sı üzüntü ve acı duyduklarını belirtmişlerdir.

Smith ve diğerlerinin 2006 yılında yaptığı çalışmada sanal zorbalığın türleri ve öğrencilerin üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Araştırma kapsamında öğrencilerin sanal zorbalık farkındalıklarının ve sanal zorbalığın yaş ve cinsiyetle olan ilişkisi de incelenmiştir. Çalışma grubunu 11-16 yaş aralığındaki 92 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin %22'si en az bir kez, %6.6'sı ise özellikle son birkaç aydır çoğunlukla sanal zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Okul içinde veya dışında sanal zorbalık en fazla telefonla arama, metin mesajları ve e-posta gönderme yöntemleriyle yapılmaktadır. Sanal zorbalığın okul dışında daha yaygın olduğu belirtilmiştir. Sanal zorbalığın yaş ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamıştır ancak kadınların erkeklere göre telefonla arama ve metin mesajları yoluyla daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Öğrencilere göre sanal zorbalık en fazla (%46) resim/video gibi araçların kullanılmasıyla yapılan zorbalıktır. %37'si telefonla arama ve %29'u metin mesajları yoluyla sanal zorbalık yapıldığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin sohbet odalarında yapılan sanal zorbalıkla ilgili farkındalığı düşüktür. Öğrencilerin yalnızca %12'si sohbet odalarında sanal zorbalık yapıldığını söylemektedir.

Li (2007), çalışmasında öğrencilerin sanal zorbalık deneyimlerini ve boyutlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda 177 tane 7. sınıf öğrencisinden veri toplamıştır. Çalışmada, öğrencilerin demografik bilgileri ve sanal zorbalık deneyimlerini sorgulayan, iki bölümden oluşan bir veri toplama aracı kullanılmıştır. Öğrencilerin %54'ünün geleneksel zorbalığa, %24.9'unun sanal zorbalığa maruz kaldığı gözlenmiştir. Geleneksel zorbaların oranı %31.1 iken, sanal zorbaların oranı %14.5 olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin %52.4'ü sanal zorbalık davranışlarını gözlediklerini belirtmiştir. Öğrencilerin %31.8'i kendi okul arkadaşları tarafından, %11.4'ü yabancı kişiler tarafından sanal zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sanal zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaklaşık %40'ı dört defadan fazla bu davranışlarla karşılaştığını, sanal zorbaların da yaklaşık %55'i dört defadan fazla sanal zorbalık davranışında bulunduğunu söylemişlerdir. Kadın öğrenciler (%60) erkek öğrencilere (%52) göre daha fazla sanal zorbalığa maruz kalmıştır. Sanal zorbalık yapanların çoğunluğu erkek olarak belirlenmiştir ancak kadınlar ve erkekler arasındaki farkın çok az olduğu belirtilmiştir. Sanal zorbalığa maruz kalan

öğrencilerin %88.6'sı bilgisayarı haftada en az bir kez kullandıklarını söylemişlerdir. Sanal zorbalığın tamamı bilgisayarı ayda en az dört defa kullanmaktadır.

Juvonen ve Gross (2008), internet kullanıcısı gençler arasındaki sanal zorbalık ve okul içi zorbalığın benzerliklerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Bununla birlikte sanal zorbalıkla ilgili yaygın görüşler tespit edilmeye çalışılmıştır. Veriler çevrimiçi anket ile 12-17 yaş aralığındaki 1454 gençten toplanmıştır. Gençler arasında en fazla kullanılan iletişim araçları %49 ile e-posta, %58 ile anlık mesajlaşmadır. Öğrencilerin yarısından fazlası ara sıra, sosyal medya sitelerini, blogları, metin mesajlarını, sohbet odalarını ve mesaj panolarını kullanmaktadırlar. Öğrencilerin %72'si son bir yıl içinde en az bir kere sanal zorbalık davranışıyla karşılaştıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin %85'i okul içinde zorbalık yaşadığını ifade etmiştir. En sık yaşanan sanal ve okul içi zorbalık davranışları, isim takma ve hakaret olarak bulunmuştur. Ayrıca anlık mesajlaşma yoluyla da sıklıkla sanal zorbalık yapıldığı belirtilmiştir. Sanal zorbalıkla en sık karşılaşılan ortamların %19 ile anlık mesajlaşma uygulamaları ve %16 ile mesaj panoları olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin %73'ü kendilerine sanal zorbalık yapan kişileri tanıdıklarından "oldukça emin" veya "tamamen emin" olduklarını belirtmişlerdir. Hem sanal zorbalık hem de okul içi zorbalık davranışları, artan sosyal kaygı ile ilişkili bulunmuştur. Öğrencilerin %90'ı karşılaştıkları sanal zorbalık davranışlarından kimseye bahsetmemektedirler.

Cassidy vd. (2009), öğrencilerin karşılaştıkları sanal zorbalık davranışlarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu Kanada'da öğrenim gören 365 tane 6, 7, 8 ve 9. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Veriler beş bölümden oluşan bir ölçekle toplanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %97,2'sinin (355) evlerinden internete bağlandıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin %65'inin interneti günde bir kez, %23'ünün haftada 3-4 kez, %7'sinin haftada 1-2 kez, %3'ünün ayda bir kez kullandığı ve %2'sinin interneti hiç kullanmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin yaklaşık %40'ının evinde üç ve daha fazla sayıda, %35'inin evinde iki, %23'ünün evinde bir bilgisayar olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerden sadece birinin evinde bilgisayar bulunmamaktadır. Öğrencilerin %58'inin kendi cep telefonu olduğu tespit edilmiştir. Cep telefonuna sahip olma oranı yaşla birlikte artmaktadır. Aralığı %85-98 arasında değişen öğrencilerin cep telefonu aracılığıyla sanal zorbalığa maruz kalmadıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin %35'i ara sıra uygunsuz mesajlar aldıklarını belirtmişlerdir. 12-14 yaş aralığındaki öğrencilerin %25'i, özel bilgilerinin

başkaları tarafından internette paylaşıldığını söylemişlerdir. 12-14 yaş aralığındaki öğrencilerin %25'i, başkalarına sanal zorbalık davranışlarında bulduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin sanal zorbalık yapma nedenleri incelenmiş ve %14'ü karşıdaki kişiyi sevmediği için; %13'ü daha önce zorbalık yaptığı kişi kendisini üzdüğü için; %10'u aynı kişi tarafından daha önce sanal zorbalığa maruz kaldığı için; %9'u arkadaşları sanal zorbalık yaptığı için ve %7'si zorbalık yaparken eğlendiği için sanal zorba olduğunu belirtmiştir. Sanal zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %47'si, bu durumu okul personeliyle, %74'ü arkadaşlarıyla, %57'si ailesiyle paylaştığını belirtmiştir.

Hinduja ve Patchin (2010) tarafından Amerika Birleşik Devletlerinde öğrenim gören ortaokul öğrencileri arasında gerçekleştirilen çalışmanın amacı sanal zorbalığın intihar düşüncesini ne kadar etkilediğini tespit etmektir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre zorba ya da kurban sanal zorbalık deneyimi yaşamış öğrencilerin diğerlerine göre daha fazla intihar düşüncesine sahip oldukları belirtilmiştir. Ayrıca bu öğrencilerin zorbalığa maruz kalmayan kişilere göre daha fazla intihar girişiminde bulunmalarının olasılık dahilinde olduğu ifade edilmiştir.

Craig vd.'nin yaptıkları çalışmada (2011) okul öncesi öğretmenlerinin okul içinde karşılaşılan zorbalığa dair farkındalıkları araştırılmıştır. Araştırmada veri toplamak için "Öğretmenlerin Zorbalığa Yönelik Tutumları" ve "Stajyer Öğretmenlerin Zorbalığa Yönelik Tutumları" anketleri uygulanmıştır. Zorbalık davranışları hakkında deneyimli öğretmen adaylarının, zorbalık davranışlarını etiketleme konusunda daha dikkatli olduğu bulunmuştur. Bu öğretmen adayları zorbalık davranışlarını tespit etme ve başa çıkma konusunda daha güvenilirlerdir. Şiddet önleme eğitimini alan öğretmenler, diğerlerine göre zorbalıkla ilgili maddelere daha fazla güven ve endişe ile yanıt vermiştir. Tüm akademik birimlerin sanal zorbalığı ciddi olarak tanımlamasına rağmen, tüm öğretmen adaylarının zorbalık boyutunun farkında olmadığı ve ilişkisel, homofobik ve siber zorbalık konularını ciddi ve sorunlu bulma olasılıklarının düşük olduğu görülmektedir. Bunun sebebi olarak da öğretmenlerin sanal zorbalık durumunu yöneticilerine rapor ettiklerinde sınıf yönetimi konusunda zayıf görülebilecekleri ve bu konuda yönlendirmeye maruz kalabilecekleri için endişe duyma ihtimalleri gösterilmiştir. Kadın öğretmen adaylarının erkeklere göre sanal zorbalığı daha çok ciddiye aldığı tespit edilmiştir.

Şiddet önleme stratejileri konusunda öğretmenlere hizmet öncesi eğitim verilmesinin önemi vurgulanmıştır.

Govender ve Skea'nın çalışmalarında (2015) eğitimcilerin e-güvenlik bilinciyle ilgili konuları araştırarak e-güvenlik konusunda farkındalığını artırmak amaçlanmıştır. Çalışmada elde edilen en önemli bulgulardan biri eğitimcilerin çoğunun internette karşılaşılabilecek riskler ve alınması gereken e-güvenlik önlemleriyle ilgili bilgi sahibi olmadığıdır. Araştırmanın diğer önemli bulgusu ise iyi kaynaklara sahip bir okulda öğretmenlerin çoğunun, çevrimiçi ortamlarda karşılaşılabilecek tehlikeler konusunda daha fazla haberdar olduklarıdır.

Cao ve Lin 2015 yılında yaptıkları çalışmada sanal zorbalığa maruz kalan gençlerin geçmişteki deneyimlerinin ve sosyal paylaşım sitelerinde sanal zorbalığa tanıklık ettiklerinde, onları izleyen davranışlarını nasıl etkilediğini araştırmıştır. Sanal zorbalıkla ilgili daha önce yapılan çalışmalarda çoğunlukla kurbanların duygusal sıkıntılarına odaklanılmıştır. Bu araştırmada gençlerin sosyal medya sitelerinde sanal zorbalık davranışlarıyla karşılaştıklarında yaptıkları incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre kadınların erkeklere oranla olumlu tepkiler verme eğilimi daha yüksektir.

Ortega-Barón, Buelga ve Cava'nın 2016 yılında yaptıkları çalışmanın temel amacı okul ve ailenin sanal zorbalığa maruz kalan öğrenciler üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu yaşları 11 ile 18 arasında değişen 1062 İspanyol öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenciler "ciddi siber zorbalık kurbanları, ılımlı siber zorbalık kurbanları ve siber zorbalık kurbanları" olmak üzere üç gruba ayrılmışlardır. Sanal zorbalığa maruz kalan öğrencilerin sanal zorbalıkla karşılaşmayan öğrencilere göre daha fazla aile çatışmasına ve daha az aile bağlılığına sahip olduklarını tespit edilmiştir.

İlgili Araştırmalar Özet

Sanal zorbalıkla ilgili incelenen araştırmalarda genel olarak öğrencilerin sanal zorba ve sanal zorba mağduru olma durumları çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Bu çalışmalarda göze çarpan bulgu cinsiyet değişkenine göre erkeklerin zorba/istismarcı olma olasılıklarının kadınlara oranla daha yüksek olduğudur.

Araştırmalarda dikkat çeken diğer bir değişken de yaş değişkenidir. Çalışma guruplarının belirlenmesinde internet kullanıcılarının buyk bir kısmının ergenlerden ve çocuklardan oluşması, ergenlerin ruhsal değişimlerinin yetişkinlere göre daha sık yaşanması da göz önünde bulundurulmuştur. Ergenlerin tehlikelere daha açık guruplar olması sebebiyle araştırmalarda seçilen çalışma guruplarının birçoğu okul çağındaki çocuklar ve gençlerden oluşmaktadır.

Çalışmalarda sanal zorbalık üzerine araştırmaların özellikle son on yılda yoğunlaştığı ve bu yayınların daha çok sanal zorbalığın yeni iletişim teknolojileri bağlamında betimlenmesi ve geleneksel zorbalık ile sanal zorbalık arasındaki olası ilişkiler üzerine olduğu vurgulanmıştır.

Bölüm 3

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, veri toplama araçları ve uygulanışı ile verilerin işlenmesi ve çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel teknikler üzerinde durulmuştur.

Bu araştırma tarama modeli türünde bir araştırmadır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Büyüköztürk, 2009; Fraenkel & Wallen, 2006).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu ortaokul öğrencileri, öğretmenler ve veliler oluşturmaktadır. Araştırmada kapsamında 2015-2016 eğitim-öğretim yılında ortaokulda öğrenim gören 10 ilden toplam 512 öğrenci, 39 ilde görev yapan toplam 239 öğretmen ve 19 farklı ilde yaşayan 143 veliden veri toplanmıştır. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin devam ettiği okullar araştırmacının ulaşabildiği Milli Eğitim Bakanlığına (MEB) bağlı okullardır.

Çalışma grubunun özellikleri. Çalışma grubuna ait betimsel bilgiler üç ayrı tabloda sunulmuştur. Tablo 1’de öğrenciler, Tablo 2’de öğretmenler ve Tablo 3’de velilerle ilgili betimsel bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1’deki çalışma grubunun demografik özelliklerine göre verilen dağılımlar incelendiğinde; cinsiyete göre dağılımın kadın ve erkeklerde sırasıyla %47,7 ve %52,3 olduğu anlaşılmaktadır. Sınıflara göre dağılımlar incelendiğinde; öğrencilerin %24,8’nin (n=127) 5. sınıfta, %29,5’nin (n=151) 6. sınıfta, %25,4’nün (n=130) 7.sınıfta ve %19,5’nin (n=100) 8. sınıfta olduğu gözlenmektedir.

Tablo 1
Ortaokul Öğrencilerinin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Değişkenler	Seçenekler	f	%	
Cinsiyet	Kadın	244	47,7	
	Erkek	268	52,3	
	Toplam	512	100	
Sınıf Düzeyi	5.Sınıf	127	24,8	
	6.Sınıf	151	29,5	
	7.Sınıf	130	25,4	
	8.Sınıf	100	19,5	
	Diğer	4	0,8	
	Toplam	512	100	
	Anne Eğitim Düzeyi	Okuma Yazması Yok	6	1,2
İlkokul Mezunu		55	10,7	
Ortaokul Mezunu		48	9,4	
Lise Mezunu		165	32,3	
Lisans Mezunu		161	31,4	
Yüksek Lisans Mezunu		70	13,7	
Doktora Mezunu		4	0,8	
Diğer		3	0,6	
Toplam		512	100	
Baba Eğitim Düzeyi		Okuma Yazması Yok	2	0,4
		İlkokul Mezunu	27	5,3
	Ortaokul Mezunu	31	6,1	
	Lise Mezunu	152	29,7	
	Lisans Mezunu	182	35,5	
	Yüksek Lisans Mezunu	89	17,4	
	Doktora Mezunu	16	3,1	
Diğer	13	2,5		
Toplam	512	100		
Anne ve Babanın Birlikte Olma Durumu	Anne-Baba birlikte	482	94,1	
	Anne-Baba ayrı	30	5,9	
	Toplam	512	100	
Aylık Gelir	1000 TL ve altı	38	7,4	
	1001- 3000 TL	141	27,5	
	3001- 5000 TL	135	26,4	
	5001- 7000 TL	115	22,5	
	7001-10000 TL	51	10	
	10001 TL ve üstü	32	6,3	
	Toplam	512	100	
Yerleşim Birimi	Köy	5	1	
	Kasaba	0	0	
	İlçe	63	12,3	
	İl	444	86,7	
	Toplam	512	100	

Türkiye genelindeki 10 ilden 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde toplam 512 öğrencinin çalışma grubunu oluşturduğu bu araştırmaya katılan öğrencilerin anne-baba eğitim düzeyleri incelendiğinde annelerin %1,2'nin ($n=6$), babaların %0,4'nün ($n=2$) okur-yazar olmadığı, annelerin %10,7'sinin ($n=55$), babaların %5,3'nin ($n=27$) ilkokul mezunu, annelerin %9,4'ünün ($n=48$), babaların %6,1'inin ($n=31$) ortaokul mezunu, annelerin %32,3'nün ($n=165$), babaların %29,7'nin ($n=152$) lise mezunu olduğu, annelerin %31,4'nün ($n=161$), babaların %35,5'nin ($n=182$) lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeyleri incelenmiş; %7,4'ünün ($n=38$) "1000 TL ve altı", %27,5'inin ($n=141$) "1001- 3000 TL" aralığında, %26,4'ünün ($n=135$) "3001- 5000 TL" aralığında, %22,5'inin ($n=115$) "5001- 7000 TL" aralığında, %10'unun ($n=51$) "7001-10000 TL" aralığında ve %6,3'ünün ($n=32$) "10001 TL ve üzeri" olduğu belirlenmiştir. Son olarak, araştırmaya katılan öğrencilerin %86,7'si ($n=444$) ilde, %12,3'ü ($n=63$) ilçede yaşamaktadır.

Tablo 2
Öğretmenlerin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Değişkenler	Seçenekler	f	%
Cinsiyet	Kadın	141	59
	Erkek	98	41
	Toplam	239	100
Yaş	20-25	39	16,3
	26-30	87	36,4
	31-35	50	20,9
	36-40	29	12,1
	41-45	21	8,8
	46-50	7	2,9
	51-Üstü	6	2,5
	Toplam	239	100
Hizmet Süresi	1-5 Yıl	103	43,1
	6-10 Yıl	62	25,9
	11-15 Yıl	39	16,3
	16-20 Yıl	20	8,4
	21-25 Yıl	8	3,3
	26-Üstü	7	2,9
	Toplam	239	100
Mezun Olunan Program Düzeyi	Önlisans	2	0,8
	Lisans	175	73,2
	Yüksek Lisans	57	23,8

	Doktora	5	2,1
	Toplam	239	100
	Köy	11	4,6
	Kasaba	3	1,3
Görevli Olunan Yerleşim Birimi	İlçe	71	29,7
	İl	154	64,4
	Toplam	239	100

Tablo 2'deki çalışma grubunun demografik özelliklerine göre verilen dağılımlar incelendiğinde; cinsiyete göre dağılımın kadın ve erkeklerde sırasıyla %59 ($n=141$) ve %41 ($n=98$) olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin meslekteki çalışma süreleri incelendiğinde %43,1'inin ($n=103$) 1-5 yıl arasında, %25,9'unun ($n=62$) 6-10 yıl arasında, %16,3'ünün ($n=39$) 11-15 yıl arasında, %8,4'ünün ($n=20$) 16-20 yıl arasında, %3,3'ünün ($n=8$) 21-25 yıl arasında ve %2,9'unun ($n=7$) 26 yıl ve üzerinde hizmet sürelerini olduğu görülmektedir.

Türkiye genelinde 39 ilden toplam 239 öğretmenin çalışma grubunda yer aldığı bu araştırmada katılımcı öğretmenlerin %73,2'si ($n=175$) lisans, %23,8'i ($n=57$) yüksek lisans mezunudur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %64,4'ü ($n=154$) ilde, %29,7'si ($n=71$) ilçede görev yapmaktadır.

Tablo 3
Öğretmenlerin Branşa Göre Dağılımları

Öğretmenlerin Branşları			Toplam
Bilişim Teknolojileri Öğretmeni	f	107	239
	%	44,8	100
Fen Bilimleri Öğretmeni	f	29	239
	%	12,1	100
Matematik Öğretmeni	f	18	239
	%	7,5	100
İngilizce Öğretmeni	f	19	239
	%	7,9	100
Görsel Sanatlar	f	12	239
	%	5	100
Rehber Öğretmen	f	14	239
	%	5,9	100
Türkçe Öğretmeni	f	10	239
	%	4,2	100
Beden Eğitimi Öğretmeni	f	11	239
	%	4,6	100
Sosyal Bilgiler Öğretmeni	f	11	239
	%	4,6	100

Almanca Öğretmeni	f	2	239
	%	0,8	100
Müzik Öğretmeni	f	3	239
	%	1,3	100
Drama Öğretmeni	f	1	239
	%	0,4	100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunu oluşturan branş %44,8 ($n=107$) ile bilişim teknolojileri öğretmenleridir. Diğer katılımcıların %12,1'i ($n=29$) fen bilimleri öğretmeni, %7,5'i ($n=18$) matematik öğretmeni ve %7,9'u ($n=19$) İngilizce öğretmenleridir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 4
Velilerin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Değişkenler	Seçenekler	f	%
Cinsiyet	Kadın	88	61,5
	Erkek	55	38,5
	Toplam	143	100
Yaş	20-25	4	2,8
	26-30	14	9,8
	31-35	21	14,7
	36-40	48	33,6
	41-45	31	21,7
	46-50	14	9,8
	51-Üstü	11	7,7
	Toplam	143	100
	Eğitim Durumu	Okuma Yazması Yok	0
İlkokul Mezunu		1	0,7
Ortaokul Mezunu		2	1,4
Lise Mezunu		26	18,2
Önlisans Mezunu		14	9,8
Lisans Mezunu		77	53,8
Yüksek Lisans Mezunu		20	14
Doktora Mezunu		3	2,1
Toplam		143	100
Aylık Gelir	1000 TL ve altı	1	0,7
	1001- 3000 TL	36	25,2
	3001- 5000 TL	41	28,7
	5001- 7000 TL	38	26,6
	7001-10000 TL	21	14,7
	10001 TL ve üstü	6	4,2
	Toplam	143	100
Yerleşim Birimi	Köy	1	0,7
	Kasaba	0	0

ilçe	25	17,5
il	117	81,8
Toplam	143	100

Tablo 4'deki çalışma grubunun demografik özelliklerine göre verilen dağılımlar incelendiğinde; cinsiyete göre dağılımın kadın ve erkeklerde sırasıyla %61,5 ($n=88$) ve %38,5 ($n=55$) olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan velilerin %33,6'sı ($n=48$) "36-40 yaş" aralığında, %21,7'si ($n=31$) "41-45 yaş" aralığında, %14,7'si ($n=21$) "31-35 yaş" aralığındadır.

Türkiye genelinde 19 ilden toplam 143 veli katıldığı bu araştırmada çalışma grubunu oluşturan velilerin %53,8'i ($n=77$) lisans, %18,2'si ($n=26$) lise, %14'ü ($n=20$) yüksek lisans mezunudur. Araştırmada yer alan velilerin %28,7'si ($n=41$) "3001-5000 TL", %26,6'sı ($n=38$) "5001- 7000 TL" ve %25,2'si ($n=36$) "1001- 3000 TL" gelir düzeyine sahiptir. Araştırmaya katılan velilerin büyük çoğunluğu %81,8 ($n=143$) ilde yaşamaktadır.

Tablo 5
Velilerin Öğrencilerinin Düzeylerine Göre Dağılımları

Gözlenen Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri	f	%
İlkokul	18	10,6
Ortaokul	143	84,6
Lise	8	4,7
Toplam	169*	100

*Bu maddede katılımcılar birden fazla madde işaretleyebildikleri için toplam sayı katılımcı sayısı olan 143'ten yüksek çıkmıştır.

Tablo 5'de görüldüğü üzere; çalışma grubuna sadece ortaokul seviyesinde öğrencilerle ilgili görüş bildiren veliler %84,6 ($n=143$) dahil edilmiştir.

Çalışma grubunun bilgisayar ve internet sahipliği/kullanım durumu. Bu bölümde çalışma grubuna ait kullanılan internete bağlanılan ortam, bilgisayar ve internet kullanma yılı, internete erişilen araçlar ve günlük bilgisayar/internet kullanım sürelerinin yer aldığı bilgiler sunulmuştur. Çalışma grubuna ait bu bilgiler öğrenci, öğretmen ve veliler için ayrı başlıklar altında aşağıda sunulmuştur.

Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar ve internet kullanma süreleri. Öğrencilerin günlük bilgisayar/internet kullanım sürelerini belirlemek amacıyla frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış ve veriler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6
Ortaokul Öğrencilerinin Bilgisayar/İnternet Kullanım Süreleri

		Hiç Kullanmıyorum	1 saatten az	1-3 saat	4-6 saat	7-9 saat	10 saat ve üzeri	Toplam
Bilgisayar/İnternet	f	16	214	215	46	12	11	512
Kullanım Süreleri	%	3,1	41,6	41,8	8,9	2,3	2,1	100.0

Tablo 6'da görüldüğü üzere öğrencilerin %13,3'ü günde 4 saatten fazla bilgisayar/internet kullanmaktadır. Öğrencilerin fiziksel ve psikolojik gelişimleri düşünüldüğünde, gelişimlerini henüz tamamlamamış olan ergenler için bu sürenin hayli yüksek olduğu söylenebilir. Bilgisayar ve internet erişimi hiç olmayan öğrencilerin oranı %3,1'dir. Kaşıkçı, Çağıltay, Karakuş, Kurşun ve Ogan'ın yürüttüğü çalışmada (2014) Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı araştırılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre Türkiye'deki çocukların %36,2'si günde ortalama 1 saat internet kullanmaktadırlar.

Ortaokul öğrencilerinin internete erişimde kullandıkları araçlar. Ortaokul öğrencilerinin internete erişimde kullandıkları araçları belirlemek amacıyla frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış ve veriler Tablo 7'de sunulmuştur.

Öğrencilerin internete erişimde en fazla kullandıkları araç akıllı telefon %30,2 ($n=377$) ve dizüstü bilgisayar %25,8 ($n=324$)'dir (Bkz. Tablo 7). Bu durum öğrencilerin taşınabilir araçlar üzerinden internete bağlandığını ve her ortamda internete girebildiklerini göstermektedir.

Tablo 7
Ortaokul Öğrencilerinin İnternete Erişimde Kullandıkları Araçlar

		Dizüstü Bilgisayar	Masaüstü Bilgisayar	Tablet	Akıllı Telefon	Toplam
İnternete Erişimde	f	324	211	340	377	1252*
Kullanılan Araç	%	25,8	16,8	27,2	30,2	100.0*

*Bu maddede katılımcılar birden fazla madde işaretleyebildikleri için toplam sayı katılımcı sayısı olan 512'den yüksek çıkmıştır.

Ortaokul öğrencilerinin üye oldukları sanal ortamlar. Öğrencilerin üye oldukları sanal ortamları belirlemek amacıyla frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış ve veriler Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8

Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Ortamlara Üyelik Durumları ve Sanal Ortamları Kullanım Sıklığı

Değişkenler		Üye Değişim									Toplam
		Üye Değişim	Üyeyim	Yılda birkaç kez	Ayda birkaç kez	Haftada birkaç kez	Günde birkaç kez	Günde 1-5 saat	Günde 6-10 saat		
1. Facebook	f	114	398	17	61	106	158	42	14	512	
	%	22,3	77,7	3,3	11,9	20,7	30,9	8,2	2,7	100,0	
2. Twitter	f	380	130	27	22	30	31	14	8	512	
	%	74,2	25,8	5,3	4,3	5,9	6,1	2,7	1,6	100,0	
3. Instagram	f	233	279	15	38	62	113	35	16	512	
	%	45,5	54,5	2,9	7,4	12,1	22,1	6,8	3,1	100,0	
4. WhatsApp	f	149	363	8	17	55	168	80	35	512	
	%	29,1	70,9	1,6	3,3	10,7	32,8	15,6	6,8	100,0	
5. e-Posta	f	141	371	92	87	96	64	18	14	512	
	%	27,5	72,5	18	17	18,8	12,5	3,5	2,7	100,0	
6. Youtube	f	68	444	13	27	101	158	102	43	512	
	%	13,3	86,7	2,5	5,3	19,7	30,9	19,9	8,4	100,0	
7. Oyun Siteleri	f	165	347	48	79	94	68	32	26	512	
	%	32,2	67,8	9,4	15,4	18,4	13,3	6,3	5,1	100,0	
8. Forum	f	403	109	22	24	28	15	10	10	512	
	%	78,7	21,3	4,3	4,7	5,5	2,9	2	2	100,0	
9. Skype	f	271	241	39	44	50	48	36	24	512	
	%	52,9	47,1	7,6	8,6	9,8	9,4	7	4,7	100,0	
10. Ağ günlükleri (Blog)	f	389	123	31	28	31	10	11	12	512	
	%	76	24	6,1	5,5	6,1	2	2,1	2,3	100,0	
11. Wiki	f	334	178	21	50	59	26	13	9	512	
	%	65,2	34,8	4,1	9,8	11,5	5,1	2,5	1,8	100,0	
12. Sözlük (Ekşi Sözlük vb.)	f	278	234	31	72	68	36	17	10	512	
	%	54,3	45,7	6,1	14,1	13,3	7	3,3	2	100,0	

Tablo 8’de görüldüğü üzere ortaokul öğrencilerinin %65’ten fazlası dünya çapında yaygın kullanımları olan Twitter, Forum, Ağ günlükleri (Blog) ve Wiki uygulamalarını kullanmamaktadırlar. Sosyal ağlar içerisinde en fazla kullanılan ortamlar Youtube (%86,7) ve Facebook (%77,7) olmuştur. Bu veriler Global Web Index ‘Social Report 2015 Q4’ raporunda yer alan verilerle de benzerlik göstermektedir (GlobalWebIndex, Q4, 2015).

Öğretmenlerin bilgisayar/internet kullanma süreleri. Öğretmenlerin günlük bilgisayar/internet kullanım sürelerini belirlemek amacıyla frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış ve veriler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9
Öğretmenlerin Bilgisayar/İnternet Kullanım Süreleri

		Hiç Kullanmıyorum	1 saatten az	1-3 saat	4-6 saat	7-9 saat	10 saat ve üzeri	Toplam
Bilgisayar/İnternet Kullanım Süreleri	f	1	8	100	73	36	21	239
	%	0,4	3,3	41,9	30,6	15,1	8,7	100.0

Öğretmenlerin %3,3'ü interneti günde 1 saatten az kullandığını, %96,3'ü 1 saatin üzerinde kullandığını belirtmiştir (Bkz. Tablo 9). Bu verilere göre öğretmenlerin internet erişimlerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin internete erişimde kullandıkları araçlar. Öğretmenlerin internete erişimde kullandıkları araçları belirlemek amacıyla frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış ve veriler Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10
Öğretmenlerin İnternete Erişimde Kullandıkları Araçlar

		Dizüstü Bilgisayar	Masaüstü Bilgisayar	Tablet	Akıllı Telefon	Toplam
İnternete Erişimde Kullanılan Araç	f	218	130	112	230	690*
	%	31,6	18,9	16,2	33,3	100.0*

*Bu maddede katılımcılar birden fazla madde işaretleyebildikleri için toplam sayı katılımcı sayısı olan 239'dan yüksek çıkmıştır.

Öğretmenlerin internete erişimde en fazla kullandıkları araç akıllı telefon %33,3 ($n=230$) ve dizüstü bilgisayar %31,6 ($n=218$)'dir (Bkz. Tablo 10). Bu durum öğretmenlerin taşınabilir araçlar üzerinden internete bağlandıklarını ve her ortamda internete girebildiklerini göstermektedir.

Velilerin bilgisayar/internet kullanma süreleri. Velilerin günlük bilgisayar/internet kullanım sürelerini belirlemek amacıyla frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış ve veriler Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11
Velilerin Bilgisayar/İnternet Kullanım Süreleri

		Hiç Kullanmıyorum	1 saatten az	1-3 saat	4-6 saat	7-9 saat	10 saat ve üzeri	Toplam
Bilgisayar/İnternet Kullanım Süreleri	f	0	21	48	41	29	4	143
	%	0	14,7	33,6	28,7	20,3	2,7	100.0

Velilerin %14,7'si interneti günde 1 saatten az kullandığını, %85,3'ü 1 saatin üzerinde kullandığını belirtmiştir (Bkz. Tablo 11). Bu verilere göre anne-babaların internet erişimlerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Velilerin internete erişimde kullandıkları araçlar. Velilerin internete erişimde kullandıkları araçları belirlemek amacıyla frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmış ve veriler Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12
Velilerin İnternete Erişimde Kullandıkları Araçlar

		Dizüstü Bilgisayar	Masaüstü Bilgisayar	Tablet	Akıllı Telefon	Toplam
İnternete Erişimde	f	108	58	58	117	341*
Kullanılan Araç	%	31,7	17	17	34,3	100.0*

**Bu maddede katılımcılar birden fazla madde işaretleyebildikleri için toplam sayı katılımcı sayısı olan 143'ten yüksek çıkmıştır.*

Tablo 12'de görüldüğü üzere anne-babaların internete erişimde en fazla kullandıkları araç akıllı telefon %34,3 ($n=117$) ve dizüstü bilgisayar %31,7 ($n=108$)'dir.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama araçlarının uygulanması işlemi çevrim-içi ortamda gerçekleştirilmiştir. Öğrenci anketleri okullardaki BT laboratuvarlarında doldurulmuştur. Araştırmacının bizzat gidebildiği okullarda ilgili yöneticilerin de onayıyla uygulamayı kendisi yapmıştır. Diğer okullarda ise uygulamayı o okullarda laboratuvarları kullanan öğretmenler ilgili okullardaki yöneticilerin onayıyla gerçekleştirmiştir. Öğretmen ve veli anketleri çevrim-içi ortamlardan paylaşılarak doldurulmuştur. Bu amaçla öncelikle araştırmacının tanıdığı öğretmenlerle ve velilerle iletişime geçilmiş ve bu konuda destek verebileceğini belirten kişilerle anket paylaşılmıştır. Uygulama süreci konusunda araştırmacı ilgili öğretmenleri ve velileri bilgilendirmiş ve uygulamada çıkan sorunlar da bilgisayar konferansı, çeşitli sohbet programları ve cep telefonu gibi iletişim araçları kullanılarak anında çözülmeye çalışılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplamak için öğrenci, öğretmen ve velilere yönelik olmak üzere araştırmacı tarafından geliştirilen toplam altı araç kullanılmıştır. Öğrenci,

öğretmen ve veli anketleri; kişisel bilgileri ve sanal zorbalık farkındalık düzeylerini belirlemeye yönelik olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları EK-A, EK-B, EK-C’de verilmiştir.

Kişisel bilgi formu.

Öğrenci kişisel bilgi formu. Veri toplama araçlarından öğrencilere yönelik olarak hazırlanan öğrenci kişisel bilgi formunun ilk bölümünde çalışma grubunun genel profilini belirlemek için “Kişisel Bilgiler”, “Bilgisayar ve İnternet Sahipliği/Kullanım Durumu” ve “Sanal Ortamlar ve Üyelik” formları almaktadır. “Kişisel Bilgiler” bölümünde cinsiyet, yaş, sınıf, yaşanılan il, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, kardeş sayısı, anne-babanın birlikte olma durumu, ailenin ortalama aylık geliri ve yaşanılan yerleşim yeri türünün sorulduğu toplam 10 madde bulunmaktadır. “Bilgisayar ve İnternet Sahipliği/Kullanım Durumu” bölümünde kullanılan kişisel bilgisayar türü, internete bağlanılan ortam, bilgisayar ve internet kullanma yılı, internete erişilen araçlar ve günlük bilgisayar/internet kullanım sürelerinin sorulduğu toplam 6 madde bulunmaktadır. “Sanal Ortamlar ve Üyelik” bölümünde öğrencilerin sahip olduğu sanal ortamları ve kullanma sıklıklarını ölçmek için hazırlanan toplam 12 madde bulunmaktadır. Ankette öğrencilerin “üye değilim, yılda birkaç kez, ayda birkaç kez, haftada birkaç kez, günde 1-5 saat, günde 6-10 saat” ifadelerinden birini seçerek kullanma sıklıklarını belirtmeleri istenmiştir.

Öğretmen kişisel bilgi formu. Veri toplama araçlarından öğretmenlere yönelik olarak hazırlanan öğretmen kişisel bilgi formunun ilk bölümünde çalışma grubunun genel profilini belirlemek için “Kişisel Bilgiler”, ve “Bilgisayar ve İnternet Sahipliği/Kullanım Durumu” başlıklı formlar yer almaktadır. “Kişisel Bilgiler” bölümünde cinsiyet, yaş, yaşanılan il, hizmet süresi, mezun olunan program düzeyi, görevli olunan okul ve il, branş ve görevli olunan yerleşim yeri türünün sorulduğu toplam 8 madde bulunmaktadır. “Bilgisayar ve İnternet Sahipliği/Kullanım Durumu” bölümünde kullanılan kişisel bilgisayar türü, internete bağlanılan ortam, bilgisayar ve internet kullanma yılı, internete erişilen araçlar ve günlük bilgisayar/internet kullanım sürelerinin sorulduğu toplam 6 madde bulunmaktadır.

Veli kişisel bilgi formu. Veri toplama araçlarından velilere yönelik olarak hazırlanan veli kişisel bilgi formunun ilk bölümünde çalışma grubunun genel profilini belirlemek için “Kişisel Bilgiler” ve “Bilgisayar ve İnternet Sahipliği/Kullanım Durumu”

başlıklı formlar yer almaktadır. “Kişisel Bilgiler” bölümünde cinsiyet, yaş, yaşanılan il, çalışma durumu, eğitim durumu, sahip olunan çocuk sayısı, aylık gelir ve yaşanılan yerleşim yeri türünün sorulduğu toplam 8 madde bulunmaktadır. “Bilgisayar ve İnternet Sahipliği/Kullanım Durumu” bölümünde kullanılan kişisel bilgisayar türü, internete bağlanılan ortam, bilgisayar ve internet kullanma yılı, internete erişilen araçlar ve günlük bilgisayar/internet kullanım sürelerinin sorulduğu toplam 6 madde bulunmaktadır.

Sanal zorbalık davranışları farkındalık ölçeği. Sanal zorbalık farkındalık ölçeği hazırlanırken alanyazındaki konuyla ilgili çalışmalardan biçim ve içerik açısından yararlanılmıştır (Ayas & Horzum, 2010; Günüç & Kayri, 2010; Keser & Kavuk, 2015; Mihci, 2016; Tanrikulu, Kınay & Arıca, 2013; Yenilmez, 2012; Yenilmez & Seferoğlu, 2013). Alanyazın taraması doğrultusunda bir madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçek maddelerinin geçerliğiyle ilgili 9 alan uzmanının görüşüne başvurulup değerlendirmeleri doğrultusunda maddeler üzerinde değişiklik yapılmıştır. Alan uzmanları Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi ve Eğitim Bilimleri alanından 6 öğretim üyesi ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi alanından doktoralı 3 öğretim görevlisinden oluşmaktadır.

Öğrenci ölçeği. Öğrencilerden veri toplamak amacıyla hazırlanan sanal zorbalık davranışları farkındalık ölçeğinde “İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlar”, “Sanal Ortamlarda Karşılaşılan Çeşitli Davranışlar” ve “İnternette Olumsuz Davranışlarla Karşılaşılan Ortamlar” olmak üzere toplam 3 bölüm bulunmaktadır. “Sanal Ortamlarda Karşılaşılan Çeşitli Davranışlar” bölümünde karşılaşılan olumsuz davranışların kendilerine yapıma ve kendilerinin başkasına yapma durumlarını belirlemek üzere toplam 8 madde bulunmaktadır. “İnternette Olumsuz Davranışlarla Karşılaşılan Ortamlar” bölümünde öğrencilerin olumsuz davranışlarla karşılaştığı sanal ortamları ve maruz kalma sıklıklarını belirlemek amacıyla 12 madde bulunmaktadır.

“İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlar” bölümünde öğrencilerin internet kullanımları üzerine farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla toplam 18 madde yer almaktadır. Ölçekte öğrencilerin “kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, orta derecede katılıyorum, katılıyorum, tamamen katılıyorum” ifadelerinden birini seçerek durumlarını belirtmeleri istenmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini ve geçerliğini arttırmak üzere 20 öğrenciden oluşan bir çalışma grubuyla pilot uygulama

yapılmıştır. Pilot uygulamayla birlikte 9 alan uzmanının da görüşüne başvurarak ölçeğin son hali belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılan “İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlar” ölçeği maddelerine faktör analizi yapıp yapılamayacağını kontrol etmek amacıyla KMO değerinden ve Bartlett testinden yararlanılmıştır. Analiz yapılmadan önce 19 numaralı madde ters madde olduğu için (1=5, 2=4, 3=3, 4=2 ve 5=1) olacak şekilde tekrardan kodlanmıştır. En sık kullanılan faktör çıkartma yöntemlerinden biri olan Temel Bileşenler Analizi (TBA) ve döndürme yöntemlerinden biri olan varimaks yöntemi kullanılmıştır. Çıkarılan faktör sayısına karar vermede alanyazında çeşitli yöntemler yer almaktadır. Açımlayıcı Faktör Analizi için verilerin uygunluğuna bakmak için hesaplanan KMO değeri (.965) ve Bartlett testi anlamlı çıkmış ve ölçeğe faktör analizi uygulamak için örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu kabul edilmiştir (Bkz. Tablo 13).

Tablo 13
Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Analizi Sonucu

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,965
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	6670,992
	df	153
	Sig	,000

Açımlayıcı Faktör Analizinde (AFA) faktör sayısı belirlemede kullanılan başlıca yöntemler Kaiser (1960) tarafından özdeğerin 1'den büyük olması ve yamaç birikinti grafiğidir (Büyüköztürk, 2002; Fabrigar, Wegener, MacCallum, & Strahan, 1999). Ancak maddeler ve ilişkili faktörlerle ilgili çeşitli kriterler de yer almaktadır. Bir faktör yükünün minimum 0.30 olması gerekmektedir. Ayrıca bir madde birden fazla faktöre yük verdiğinde iki faktör arasındaki farkın minimum 0.10 olması gerekmektedir. (Stevens, 2002). Öte yandan bir faktörün kararlı olabilmesi için en az 3 madde içermeli faktör yüklerinin yüksek olması gerekir (MacCallum, Widaman, Zhang & Hong, 1999). 19 numaralı madde negatif faktör yükü verdiği için öğrenci ölçeğinden çıkarılmış ve 18 maddelik nihai ölçeğe ilişkin sonuçlar verilmiştir (Bkz. Tablo 14).

Tablo 14
Öğrenci Ölçeği Faktör Yüğü Tablosu

<i>Madde</i>	<i>Boyut</i>
m12	0,861
m15	0,84
m3	0,808
m14	0,803
m2	0,789
m7	0,78
m5	0,78
m6	0,779
m13	0,779
m4	0,778
m16	0,773
m17	0,748
m10	0,746
m1	0,732
m9	0,727
m8	0,72
m11	0,673
m18	0,548
Açıklanan Varyans	58,057

Tablo 14'e göre maddeler tek faktör altında toplanmıştır ve faktör yükleri 0.30'dan yüksektir. Maddelerin faktör yükleri 0.54 ile 0.86 arasında değişmektedir. AFA sonucunda elde edilen tek faktörlü bu yapı tüm varyansın %58.057'sini ölçmektedir.

Öğretmen ölçeği. Öğretmenlerden veri toplamak amacıyla hazırlanan sanal zorbalık davranışları farkındalık ölçeğinde "İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlar" ve "İnternette Olumsuz Davranışlarla Karşılaşılan Ortamlar" olmak üzere 2 bölüm bulunmaktadır. "İnternette Olumsuz Davranışlarla Karşılaşılan Ortamlar" bölümünde öğrencilerin olumsuz davranışlarla karşılaştığı sanal ortamları ve maruz kalma sıklıklarını belirlemek amacıyla 12 madde bulunmaktadır.

"İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlar" bölümünde öğretmenlerin gözünden öğrencilerin internet kullanımı ve sanal ortamlarda paylaşımlarıyla ilgili farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla toplam 17 madde yer almaktadır. Ölçekte öğretmenlerin "kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, orta derecede katılıyorum, katılıyorum, tamamen katılıyorum" ifadelerinden birini seçerek durumlarını belirtmeleri istenmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini ve geçerliğini arttırmak üzere 10 öğretmenden oluşan bir çalışma grubuyla pilot uygulama

yapılmıştır. Pilot uygulamayla birlikte 9 alan uzmanının da görüşüne başvurularak ölçeğin son hali belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılan “İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlar” ölçeği maddelerine faktör analizi yapıp yapılamayacağını kontrol etmek amacıyla KMO değerinden ve Bartlett testinden yararlanılmıştır. Açıklayıcı Faktör Analizi için verilerin uygunluğuna bakmak için hesaplanan KMO değeri (.964) ve Bartlett testi anlamlı çıkmış ve ankete faktör analizi uygulamak için örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu kabul edilmiştir (Bkz. Tablo 15).

Tablo 15
Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Analizi Sonucu

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,964
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	6734,856
	df	153
	Sig	,000

Öğretmen ölçeğine yapılan AFA sonucunda 19 numaralı madde negatif faktör yükü verdiği, 18 numaralı madde ise tek başına ikinci faktöre yük verdiği ve faktör altında en az 3 madde olması gerektiği için ölçekten çıkarılmış ve 17 maddelik nihai ölçeğe ilişkin faktör yükü tablosu Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16
Öğretmen Ölçeği Faktör Yükü Tablosu

Madde	Boyut
m3	0,889
m5	0,886
m2	0,882
m14	0,881
m15	0,873
m12	0,868
m13	0,857
m1	0,847
m9	0,843
m6	0,833
m16	0,803
m8	0,801
m7	0,796
m4	0,779
m10	0,747
m17	0,654
m11	0,601

Tablo 16'ya göre maddeler tek faktör altında toplanmıştır ve faktör yükleri 0.30'dan yüksektir. Maddelerin faktör yükleri 0.60 ile 0.89 arasında değişmektedir. AFA sonucunda elde edilen tek faktörlü bu yapı tüm varyansın %66.091'ini ölçmektedir.

Veli ölçeği. Velilerden veri toplamak amacıyla hazırlanan sanal zorbalık davranışları farkındalık ölçeğinde "İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlar" ve "İnternette Olumsuz Davranışlarla Karşılaşılan Ortamlar" olmak üzere 2 bölüm bulunmaktadır. "İnternette Olumsuz Davranışlarla Karşılaşılan Ortamlar" bölümünde öğrencilerin olumsuz davranışlarla karşılaştığı sanal ortamları ve maruz kalma sıklıklarını belirlemek amacıyla 12 madde bulunmaktadır.

"İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlar" bölümünde velilerin gözünden öğrencilerin internet kullanımı ve sanal ortamlarda paylaşımlarıyla ilgili farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla toplam 17 madde yer almaktadır. Ölçekte velilerin "kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, orta derecede katılıyorum, katılıyorum, tamamen katılıyorum" ifadelerinden birini seçerek durumlarını belirtmeleri istenmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini ve geçerliğini arttırmak üzere 10 veliden oluşan bir çalışma grubuyla pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulamayla birlikte 9 alan uzmanının da görüşüne başvurularak ölçeğin son hali belirlenmiştir.

Araştırmada kullanılan "İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlar" ölçeği maddelerine faktör analizi yapıp yapılamayacağını kontrol etmek amacıyla KMO değerinden ve Bartlett testinden yararlanılmıştır. Açıklayıcı Faktör Analizi için verilerin uygunluğuna bakmak için hesaplanan KMO değeri (.964) ve Bartlett testi anlamlı çıkmış ve ölçeğe faktör analizi uygulamak için örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu kabul edilmiştir (Bkz. Tablo 17).

Tablo 17

Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Analizi Sonucu

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,949
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	4157,522
	df	153
	Sig	,000

Ölçeğe yapılan AFA sonucunda 19 numaralı madde negatif faktör yükü verdiği, 18 numaralı madde ise tek başına ikinci faktöre yük verdiği ve faktör altında

en az 3 madde olması gerektiği için ölçekten çıkarılmış ve 17 maddelik nihai ölçeğe ilişkin faktör yükü tablosu Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18
Veli Ölçeği Faktör Yükü Tablosu

<i>Madde</i>	<i>Boyut</i>
m14	0,907
m6	0,907
m12	0,902
m15	0,900
m3	0,886
m5	0,877
m2	0,869
m13	0,865
m16	0,86
m10	0,85
m1	0,838
m4	0,819
m8	0,81
m9	0,802
m7	0,801
m17	0,778
m11	0,639
Açıklanan Varyans	71,203

Tablo 18’e göre maddeler tek faktör altında toplanmıştır ve faktör yükleri 0.30’dan yüksektir. Maddelerin faktör yükleri 0.64 ile 0.91 arasında değişmektedir. AFA sonucunda elde edilen tek faktörlü bu yapı tüm varyansın %71.203’ünü ölçmektedir.

Tablo 19
Güvenirlilik Tablosu

	Cronbach Alfa	Madde Sayısı (N)
Öğrenci Ölçeği	0,956	18
Öğretmen Ölçeği	0,968	17
Veli Ölçeği	0,974	17

Kalaycı (2008), alfa (α) katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliğinin aşağıdaki şekilde yorumlanabileceğini belirtmektedir:

- $\leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir.
- $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçek güvenilirliği düşüktür.
- $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.

- $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Öğrencilere uygulanan sanal zorbalık ölçeğinin nihai formundan elde edilen güvenilirlik 0.956, öğretmenlerden elde edilen güvenilirlik 0.968 ve velilerden elde edilen güvenilirlik ise 0.974 olarak elde edilmiştir (Bkz. Tablo 19). Bu bağlamda üç ölçek de güvenilir ölçeklerdir.

Verilerin Analizi

Araştırmada 512 ortaokul öğrencisi, 239 öğretmen ve 143 veliden veri toplanmıştır. Bilgisayara aktarılan veriler ile İnternet üzerinden toplanan veriler bir araya getirilerek SPSS paket programında çözümlenmesi yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde frekans ve yüzde hesaplanmış, T-Testi ve ANOVA Testi uygulanmıştır. Alt problemlere göre kullanılan istatistik teknikleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Bkz. Tablo 20).

Tablo 20

Alt Problemler, Veri Toplama Araçlarını ve Veri Analizlerini Eşleştirme Tablosu

<i>Alt Problemler</i>	<i>Anket Maddeleri</i>	<i>Veri Analizi</i>
1. Öğrencilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları nedir?	Öğrenci Anketi Bölüm 2a: Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeği	Frekans, yüzde
2. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının;		
a. Cinsiyete göre farklılaşma durumu nedir?	Öğrenci Anketi Bölüm 1a (Soru 1): Kişisel Bilgiler	T-Testi
b. Bilgisayar/internet kullanma süresine göre farklılaşma durumu nedir?	Öğrenci Anketi Bölüm 1b (Soru 16): Bilgisayar ve İnternet Sahipliği/Kullanım Durumu	ANOVA
c. Yaşa göre farklılaşma durumu nedir?	Öğrenci Anketi Bölüm 1a (Soru 2): Kişisel Bilgiler	ANOVA
d. Ailenin gelir düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?	Öğrenci Anketi Bölüm 1a (Soru 9): Kişisel Bilgiler	ANOVA
e. Anne-baba birlikte olma durumlarına göre farklılaşma durumu nedir?	Öğrenci Anketi Bölüm 1a (Soru 8): Kişisel Bilgiler	T-Testi
3. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba ve sanal zorbalık mağduru olma durumları nedir?	Öğrenci Anketi Bölüm 2b: Sanal Zorba ve Sanal Zorbalık Mağduru Olma Durumu	Frekans, yüzde

4. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalığa en çok maruz kaldığı ortamlar nelerdir?	Öğrenci Anketi Bölüm 2c: Sanal Zorbalık ve Maruz Kalınan Ortamlar	Frekans, yüzde
5. Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları nedir?	Öğretmen Anketi Bölüm 2a: Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeği	Frekans, yüzde
6. Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının;		
a. Cinsiyete göre farklılaşma durumu nedir?	Öğretmen Anketi Bölüm 1a (Soru 1): Kişisel Bilgiler	T-Testi
b. Branşa göre farklılaşma durumu nedir?	Öğretmen Anketi Bölüm 1a (Soru 7): Kişisel Bilgiler	T-Testi
c. Eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?	Öğretmen Anketi Bölüm 1a (Soru 5): Kişisel Bilgiler	ANOVA
d. Yaşa göre farklılaşma durumu nedir?	Öğretmen Anketi Bölüm 1a (Soru 2): Kişisel Bilgiler	ANOVA
e. Hizmet süresine göre farklılaşma durumu nedir?	Öğretmen Anketi Bölüm 1a (Soru 4): Kişisel Bilgiler	ANOVA
7. Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları nedir?	Veli Anketi Bölüm 2a: Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeği	Frekans, yüzde
8. Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının;		
a. Cinsiyete göre farklılaşma durumu nedir?	Veli Anketi Bölüm 1a (Soru 1): Kişisel Bilgiler	T-Testi
b. Bilgisayar/internet kullanma süresine göre farklılaşma durumu nedir?	Veli Anketi Bölüm 1b (Soru 14): Bilgisayar ve İnternet Sahipliği/Kullanım Durumu	ANOVA
c. Yaşa göre farklılaşma durumu nedir?	Veli Anketi Bölüm 1a (Soru 2): Kişisel Bilgiler	ANOVA
d. Eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?	Veli Anketi Bölüm 1a (Soru 5): Kişisel Bilgiler	ANOVA
e. Gelir düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?	Veli Anketi Bölüm 1a (Soru 7): Kişisel Bilgiler	ANOVA

Birinci alt problemde öğrencilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeylerini belirlemek için frekans ve yüzde hesaplanmıştır. İkinci alt problemde öğrencilerin sanal zorbalıkla ilgili görüşlerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumlarını belirlemek için T-Testi ve ANOVA Testi uygulanmıştır. Üçüncü ve dördüncü alt problemlerde ortaokul öğrencilerinin sanal zorba ve sanal zorbalık mağduru olma durumları ve sanal zorbalığa en çok maruz kaldığı ortamları belirlemek için frekans ve yüzde hesaplanmıştır.

Beşinci alt problemde öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeylerini belirlemek için frekans ve yüzde hesaplanmıştır. Altıncı alt problemde öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumlarını belirlemek için T-Testi ve ANOVA Testi uygulanmıştır.

Yedinci alt problemde velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeylerini belirlemek için frekans ve yüzde hesaplanmıştır. Sekizinci alt problemde velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumlarını belirlemek için T-Testi ve ANOVA Testi uygulanmıştır.

Araştırmanın İç ve Dış Geçerliliği

Araştırmada iç ve dış geçerliliği etkileyen unsurlarla ilgili olarak birkaç hususa dikkat edilmiştir. Bu hususlar aşağıda açıklanmaktadır.

Araştırmanın iç geçerliliği. Katılımcıların kendileriyle ilgili gerçek durumlarını ortaya koyabilmeleri için veri toplama sürecinde kimlik bilgilerinin istenmiyor oluşu ve dağıtılan veri toplama araçlarına katılımcılar tarafından geri dönüşün yüksek olması araştırmanın iç geçerliliğini yükseltmektedir. Veri toplama sürecinde sorumluluk alan kişiler araştırma ile ilgili bilgilendirilmişlerdir. Bilgi toplama süreci, cevapları herhangi bir şekilde etkilemeyecek ortamlarda (MEB'e bağlı okullarda Bilişim Teknolojileri laboratuvarlarında ve kişisel bilgisayarlarında) yürütülmüştür. Bu durumun iç geçerliliğin yanı sıra güvenirliliği de olumlu etkilediği söylenebilir. Öte yandan çalışma grubunda yer alan öğrenci, öğretmen ve velilerin farklı sosyo-ekonomik statüde olmaması iç geçerliliği düşürmektedir.

Araştırmanın dış geçerliliği. Araştırmada gözlem sayısı yüksek tutulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla çevrim içi anket hazırlanıp sosyal medya ve e-posta yoluyla farklı şehirlerden katılımcılara ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmaya ortaokul öğrencilerinden yüksek katılım sağlanırken öğretmen ve velilerde çalışma grubunun sınırlı sayıda kalması araştırmanın dış geçerliliğini düşürmektedir.

Bölüm 4

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde alt problem sırasına göre verilmiş araştırma bulguları ve bu bulgularla ilgili yorumlar yer almaktadır.

Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumları

Araştırmanın ilk alt problemi “Öğrencilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları nedir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu soruya yanıt bulmak üzere ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplamalarla ilgili veriler Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21
Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Dağılımı

Sanal Zorbalıkla İlgili İfadeler		Hiç	Katılmıyorum	Orta Derecede	Katılıyorum	Tamamen	Toplam
		Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum	
1. İnternette paylaştığım fotoğraf ve bilgilerin kötü amaçlı kullanılabilceğinin farkındayım.	f	91	24	72	126	199	512
	%	17,8	4,7	14,1	24,6	38,9	100,0
2. İnternete paylaştığım bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.	f	56	33	39	166	218	512
	%	10,9	6,4	7,6	32,4	42,6	100,0
3. Sosyal paylaşım sitelerinde paylaştığım özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı kullanılabilceğini göz önünde bulundururum.	f	52	23	47	155	235	512
	%	10,2	4,5	9,2	30,3	45,9	100,0
4. İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam.	f	54	25	29	84	320	512
	%	10,5	4,9	5,7	16,4	62,5	100,0
5. Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden izinsiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşünürüm.	f	56	26	51	138	241	512
	%	10,9	5,1	10	27	47,1	100,0
6. Sanal ortamlarda kurduğum iletişim sonucunda hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm.	f	65	39	79	149	180	512
	%	12,7	7,6	15,4	29,1	35,2	100,0
7. İnsanlar internette benim kimlik bilgilerimi ele geçirip, benmişim gibi davranarak arkadaşlarımla ilişkilerimi bozmaya çalışabilir.	f	58	32	59	128	235	512
	%	11,3	6,3	11,5	25	45,9	100,0
8. İnsanlar internette arkadaşlarım gibi davranarak benden bilgi alabilirler.	f	79	40	61	121	211	512
	%	15,4	7,8	11,9	23,6	41,2	100,0
9. İnternette konuştuğum kişiler benimle gerçek kimliğini paylaşmayabilir.	f	64	32	69	124	223	512
	%	12,5	6,3	13,5	24,2	43,6	100,0
10. Sanal ortamda küfür ve hakaret içeren konuşmalardan uzak dururum.	f	59	27	57	107	262	512
	%	11,5	5,3	11,1	20,9	51,2	100,0

11.	Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da iletişim kurmamaya çalışırım.	f	73	40	67	130	202	512
		%	14,3	7,8	13,1	25,4	39,5	100,0
12.	İnternette uygunsuz/tehlikeli davranabilecek kişiler/grupların olabileceğinin farkındayım.	f	52	24	45	130	261	512
		%	10,2	4,7	8,8	25,4	51	100,0
13.	Sanal ortamdayken bir bilgisayar korsanının (hacker) benim için tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.	f	56	23	50	132	251	512
		%	10,9	4,5	9,8	25,8	49	100,0
14.	İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini aklımda tutarım.	f	58	30	64	148	212	512
		%	11,3	5,9	12,5	28,9	41,4	100,0
15.	Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.	f	50	25	61	141	235	512
		%	9,8	4,9	11,9	27,5	45,9	100,0
16.	Tanımadığım insanlardan gelen e-posta ve diğer mesajlara cevap vermem.	f	54	30	47	97	284	512
		%	10,5	5,9	9,2	18,9	55,5	100,0
17.	Tehdit/hakaret/küfür içerikli mesajları güvendiğim bir büyüğüme anlatırım.	f	76	30	62	113	231	512
		%	14,8	5,9	12,1	22,1	45,1	100,0
18.	Tehdit/hakaret/küfür içerikli mesajları güvendiğim bir arkadaşına anlatırım.	f	90	61	99	113	149	512
		%	17,6	11,9	19,3	22,1	29,1	100,0

Tablo 21'deki verilere göre öğrencilerin %63,5'i internette paylaştığı fotoğraf ve bilgilerin kötü amaçlı kullanılabileceğinin farkındayken, %21,8'i internette paylaştığı fotoğraf ve bilgilerin kötü amaçlı kullanılabileceğini düşünmemektedir. Dikkat çeken diğer bir veri yabancılardan gelen e-posta mesajlarıyla ilgilidir. Örneğin katılımcı öğrencilerin %74,4'ü tanımadığı kişilerden gelen e-posta ve diğer mesajlara cevap vermediğini belirtmektedir. İnternette karşılaştıkları tehdit, hakaret ve küfür içerikli mesajları güvendiği bir büyüğüne anlattığını söyleyen öğrencilerin oranı %67,2 iken, bu mesajları güvendiği bir arkadaşına anlattığını söyleyen öğrencilerin oranı daha düşüktür (%51,2). Ayrıca öğrencilerin büyük bir kısmı (%68,2) internette maruz kaldığı kötü olaylarla ilgili mesaj ya da fotoğrafları saklamak yerine sildiklerini ifade etmişlerdir.

Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeyleriyle ilgili verilerden görüleceği gibi öğrenciler sanal zorbalıkla ilgili verilen ifadelerle yüksek oranda katılmaktadırlar. Bu bulguya göre katılımcı öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Ülkemizde sanal zorbalıkla ilgili olarak yapılan bir çalışmada Erdur-Baker ve Kavşut (2007) ortaöğretim okullarında öğrencilerin sanal zorbalık oranının %28, sanal zorbalığa maruz kalanların oranının ise %30 olduğunu bildirmiştir. Başka bir çalışmada ortaöğretimdeki öğrencilerin yaklaşık %17'sinin sanal zorbalığa maruz kaldığı ve %16'sının sanal zorba olduğu belirlenmiştir (Ayas, 2011). Yine başka bir

çalışmada ortaöğretimdeki öğrencilerin %14'ünün sanal zorbalığa maruz kaldıkları, %10'unun ise sanal zorbalık yaptıkları bulunmuştur (Özdemir & Akar, 2011). Bu çalışmalarda farkındalık düzeyi ile ilgili bir bulgu bulunmamaktadır. Ancak bu oranlar öğrencilerin farkındalık düzeyleri ile ilgili ipuçları veriyor olabilir.

Öğrencilerin Sanal Zorbalık Konusundaki Görüşlerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu

Araştırmanın ikinci alt problemi “Ortaokul öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumları çeşitli değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?” olarak belirlenmiştir. İkinci alt problemin beş alt bölümü vardır. Birinci bölümde “Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu nedir?”, ikinci bölümde “Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının bilgisayar/internet kullanma süresine göre farklılaşma durumu nedir?”, üçüncü bölümde “Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının yaşa göre farklılaşma durumu nedir?” dördüncü bölümde “Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının ailenin gelir düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?” ve beşinci bölümde “Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının anne-baba birlikte olma durumlarına göre farklılaşma durumu nedir?” şeklindeki sorulara yanıt aranmıştır. Öğrencilerin sanal zorbalıkla ilgili görüşlerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumlarını belirlemek için T-Testi ve ANOVA testi uygulanmıştır.

Öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu. Bu bölümde araştırmanın ikinci alt probleminin ilk alt bölümü olan “Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşma durumu nedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili T-Testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 22’de sunulmuştur.

Tablo 22

Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonucu

	Cinsiyet	N	Ortalama	t	sd	p
Farkındalık Puanı	Kadın	244	4,085	5,223	510	,000
	Erkek	268	3,619			

Tablo 22'deki sonuçlara göre öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumları cinsiyete göre farklılık göstermektedir ($t(510)=5,223$, $p=.000$, $p<0,05$). Kadınların farkındalık düzeyleri puanları ($\bar{X}=4,085$), erkeklerinkine ($\bar{X}=3,619$) göre daha yüksektir. Mıhçı (2016) çalışmasında cinsiyete göre siber sağlık farkındalıklarını incelemiştir. Bu çalışmada siber sağlık farkındalığının bir alt boyutu olarak alınan siber zorbalık değişkeni cinsiyete göre incelenmiş ve kadınların farkındalık düzeylerinin erkeklerinkine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Alan yazında öğrencilerin sanal zorba ve sanal zorbalık mağduru olmalarıyla ilgili yapılan çalışmalarda cinsiyet değişkeninin etkili olduğu görülmektedir (Erdur-Baker & Kavşut, 2007; Arıca vd., 2008; Dilmaç, 2009; Erdur-Baker, 2010; Yılmaz, 2011; Peker vd., 2012). Bu çalışmalarda da erkeklerin zorba/istismarcı olma olasılıkları kadınlara oranla daha yüksektir.

Öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumlarının bilgisayar/internet kullanma sürelerine göre farklılaşması durumu. Bu bölümde araştırmanın ikinci alt probleminin ikinci alt bölümü olan *“Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının bilgisayar/internet kullanma süresine göre farklılaşma durumu nedir?”* sorusuna yanıt aranmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili ANOVA testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 24'de sunulmuştur.

Tablo 23

Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Bilgisayar/İnternet Kullanma Sürelerine Göre Betimsel İstatistik Verilerin Dağılımı

	Bilgisayar/İnternet Kullanma Süresi	N	Ortalama
Farkındalık Puanı	Hiç Kullanmıyorum	16	3,986
	1 saatten az	214	3,792
	1-3 saat	214	3,949
	4-6 saat	45	3,805
	7-9 saat	12	3,426
	10 saat ve üzeri	11	3,091
	Toplam	512	3,841

Tablo 23'te öğrencilerin bilgisayar/internet kullanma sürelerine göre sanal zorbalık farkındalık puanlarına ilişkin betimsel istatistik değerleri yer almaktadır. Buna göre farkındalık puan ortalaması en yüksek olan bilgisayar/interneti hiç kullanmayan öğrenciler, en düşük ise bilgisayar/interneti en fazla kullanan (10 saat

ve üzeri) öğrencilerdir. Bilgisayar/internet kullanma süreleri arasında fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 24).

Tablo 24

Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Bilgisayar/İnternet Kullanma Sürelerine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Ortalaması	sd	Ortalamanın Karesi	F	p
Farkındalık	Gruplar arası	11,648	5	2,33	2,204	0,053
	Grup İçi	534,897	506	1,057		
	Toplam	546,545	511			

Tablo 24'deki ANOVA sonucuna göre öğrencilerin bilgisayar/internet kullanma sürelerine göre sanal zorbalık farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($F(5,506)=2,204$, $p=0,053$, $p>0,05$ ”).

Öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumlarının yaşa göre farklılaşması durumu. Bu bölümde araştırmanın ikinci alt probleminin üçüncü alt bölümü olan “Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının yaşa göre farklılaşma durumu nedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili ANOVA testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 26’da sunulmuştur.

Tablo 25

Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Yaşlarına Göre Betimsel İstatistik Verilerin Dağılımı

		Yaş	N	Ortalama
Farkındalık Puanı	9-11		177	3,837
	12-15		331	3,845
	16 ve üstü		4	3,736
	Toplam		512	3,841

Tablo 25’te öğrencilerin yaşlarına göre sanal zorbalık farkındalık puanlarına ilişkin betimsel istatistikler sunulmaktadır. Buna göre farkındalık puanı ortalaması en yüksek olan 12-15 yaş aralığındaki öğrenciler, en düşük ise 16 yaş ve üzeri olan öğrencilerdir. Yaşlar arasında fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 26).

Tablo 26

Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Yaşlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Ortalaması	sd	Ortalamanın Karesi	F	p
Farkındalık	Gruplar arası	0,052	2	0,026	0,024	0,976
	Grup İçi	546,493	509	1,074		
	Toplam	546,545	511			

Tablo 26'daki ANOVA sonucuna göre öğrencilerin yaşlarına göre onların sanal zorbalık farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($F(2,509)=0,024$, $p=0,976$, $p>0,05$). Bu sonuçlarla benzer şekilde Çelen (2012) tarafından yürütülen çalışmada da 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin etik olmayan davranışlara yönelik görüşleri incelenmiş ve bu görüşlerin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Valcke (2007) tarafından yapılan çalışmada da 4. 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin güvenli internet kullanımı ile ilgili durumları ortaya konmuş ve sınıf düzeyine göre farklılık bulunmamıştır.

Öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumlarının ailenin gelir düzeyine göre farklılaşması durumu. Bu bölümde araştırmanın ikinci alt probleminin dördüncü alt bölümü olan "*Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının ailenin gelir düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?*" sorusuna yanıt aranmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili ANOVA testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 28'de sunulmuştur.

Tablo 27

Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre Betimsel İstatistik Verilerin Dağılımı

		Gelir Düzeyi	N	Ortalama
Farkındalık Puanı		1000 TL ve altı	38	3,206
		1001-3000 TL	141	3,831
		3001-5000 TL	135	3,904
		5001-7000 TL	115	3,946
		7001-10000 TL	51	3,825
		10000 TL ve üzeri	32	4,021
		Toplam	512	3,841

Tablo 27'de ailenin gelir düzeyine göre öğrencilerin farkındalık puanlarına ilişkin betimsel istatistikler sunulmaktadır. Buna göre farkındalık puan ortalaması en yüksek olan gelir düzeyi 10000 TL ve üzeri olan öğrenciler, en düşük ise gelir düzeyi

1000 TL ve altında olan öğrencilerdir. Gelir düzeyleri arasında fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 28).

Tablo 28

Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Ortalaması	sd	Ortalamanın Karesi	F	p
Farkındalık	Gruplar arası	18,186	5	3,637	3,483	0,004
	Grup İçi	528,358	506	1,044		
	Toplam	546,545	511			

ANOVA sonuçları incelendiğinde gelir düzeyi değişkenine göre öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunduğu anlaşılmaktadır ($F(5,506)=3,483$, $p=0,004$, $p<0,05$). Hangi gruplar arasında fark olduğu çoklu karşılaştırma (post-hoc) yöntemlerinden LSD yöntemi ile analiz edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 29’de verilmiştir.

Tablo 29

Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin Çoklu Karşılaştırma Sonuçları

Gelir (1)	Gelir (2)	p	Fark
1000 TL ve altı	1001-3000 TL	0,001	1001-3000 TL
	3001-5000 TL	0	3001-5000 TL
	5001-7000 TL	0	5001-7000 TL
	7001-10000 TL	0,005	7001-10000 TL
	10001 TL ve üstü	0,001	10001 TL ve üstü
1001-3000 TL	1000 TL ve altı	0,001	1001-3000 TL
	3001-5000 TL	0,555	yok
	5001-7000 TL	0,369	yok
	7001-10000 TL	0,97	yok
	10001 TL ve üstü	0,343	yok
3001-5000 TL	1000 TL ve altı	0	3001-5000 TL
	1001-3000 TL	0,555	yok
	5001-7000 TL	0,742	yok
	7001-10000 TL	0,638	yok
	10001 TL ve üstü	0,56	yok
5001-7000 TL	1000 TL ve altı	0	5001-7000 TL
	1001-3000 TL	0,369	yok
	3001-5000 TL	0,742	yok
	7001-10000 TL	0,479	yok
	10001 TL ve üstü	0,716	yok
7001-10000 TL	1000 TL ve altı	0,005	7001-10000 TL
	1001-3000 TL	0,97	yok
	3001-5000 TL	0,638	yok
	5001-7000 TL	0,479	yok
	10001 TL ve üstü	0,395	yok

10001 TL ve üstü	1000 TL ve altı	0,001	10001 TL ve üstü
	1001-3000 TL	0,343	yok
	3001-5000 TL	0,56	yok
	5001-7000 TL	0,716	yok
	7001-10000 TL	0,395	yok

Gelir düzeylerine göre farkındalık puanlarının ortalaması incelendiğinde, gelir düzeyi arttıkça farkındalık puanlarının da artmakta olduğu görülmektedir. Tablo 29'daki verilere göre gelir düzeyi en düşük grupta yer alan "1000 TL ve altındaki" öğrencilerin farkındalık puanları ile diğer gelir düzeylerindeki öğrencilerin farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ve gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin farkındalık düzeyleri gelir düzeyleri en altta olan öğrencilerin farkındalık düzeylerinden daha yüksektir. Diğer grupların farkındalık durumları arasındaki fark ise anlamlı değildir.

Öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin anne-baba birlikte olma durumlarına göre farklılaşması durumu. Bu bölümde araştırmanın ikinci alt probleminin beşinci alt bölümü olan "*Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının anne-baba birlikte olma durumlarına göre farklılaşma durumu nedir?*" sorusuna yanıt aranmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili T-Testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 30'da sunulmuştur.

Tablo 30

Öğrencilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Anne-Babanın Birlikte Olma Durumlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonucu

Farkındalık Puanı	Anne-Babanın Birlikte Olma Durumu	N	Ortalama	t	sd	p
	Anne-Baba Ayrı	30	3,7130	-0,698	510	0,485
	Anne-Baba Birlikte	482	3,8489			

Tablo 30'daki sonuçlara göre öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumları anne babalarının birlikte ya da ayrı olma durumuna göre farklılık göstermemektedir ($t(510)=-0,698, p=.0,485, p>0,05$).

Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Sanal Zorbalık Mağduru Olma Durumları

Araştırmanın üçüncü alt problemi "*Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba ve sanal zorbalık mağduru olma durumları nedir?*" şeklinde belirlenmiştir. Öğrencilerin

sanal zorba ve sanal zorbalık mağduru olma durumlarını belirlemek amacıyla frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplamalarla ilgili veriler Tablo 31’de sunulmuştur.

Tablo 31
Öğrencilerin Sanal Zorba ve Sanal Zorbalık Mağduru Olma Durumlarıyla İlgili Verilerin Dağılımı

İnternet ortamlarında karşılaşılabilen olumsuz davranışlar		Bana Yapıldı	Ben Yaptım	Hiç Karşılaşmadım	Toplam
1.	Arkadaşların fotoğraf/videolarının onların rahatsız olacağı bilindiği halde izinsiz yayınlanması.	f 66 % 12,9	25 4,9	439 85,7	530 100.0
2.	Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişinin e-posta (mail) adresini/sosyal medya hesaplarını ele geçirilmesi.	f 50 % 9,8	27 5,3	452 88,3	529 100.0
3.	Arkadaşlara sosyal medya veya herhangi bir sohbet (chat) ortamını terk etmesi için baskı uygulanması.	f 61 % 11,9	40 7,8	429 83,8	530 100.0
4.	Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişinin e-posta (mail) adresini/sosyal medya hesaplarını ele geçirilmesi.	f 56 % 10,9	29 5,7	437 84,5	522 100.0
5.	Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişiye kasıtlı olarak virüs yollanması.	f 49 % 9,6	32 6,3	440 85,9	521 100.0
6.	Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişiye internet ya da e-posta (mail) yoluyla küfürlü mesaj yollanması.	f 104 % 20,3	37 7,2	394 77	535 100.0
7.	Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişiye ait gizli bilgilerin internet yoluyla başka insanlarla paylaşılması.	f 36 % 7	22 4,3	465 90,8	523 100.0
8.	Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişi hakkında sanal ortamda söylentilerin çıkarılması/yayılması.	f 46 % 9	24 4,7	454 88,7	524 100.0

Öğrencilerin internet ortamında en fazla maruz kaldığı davranış (%20) başkaları tarafından gönderilen küfürlü mesajlarla karşılaşmaktır. Bunun yanında öğrencilerin önemli bir çoğunluğu yukarıda belirtilen olumsuz davranışların hiçbirisiyle karşılaşmadığını söylemiştir. Öğrencilerin olumsuz davranışlar içerisinde en sık yaptıkları davranışlar “Arkadaşlara sosyal medya veya herhangi bir sohbet (chat) ortamını terk etmesi için baskı uygulanması.” ve “Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişiye internet ya da e-posta (mail) yoluyla küfürlü mesaj yollanması.” olarak ifade edilmiştir (Bkz. Tablo 31). Bu bulgular, Kavuk ve Keser’in çalışmasındaki (2016), “kasıtlı olarak virüslü mail yollama”, “mail adresini ele geçirme ve zarar verme” ile “telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma” şeklindeki öğrencilerin en fazla maruz kaldıkları davranışlarla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalığa En Çok Maruz Kaldığı Ortamlarla İlgili Dağılımlar

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalığa en çok maruz kaldığı ortamlar nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Öğrencilerin sanal zorbalığa en çok maruz kaldığını düşündükleri ortamların dağılımlarını belirlemek amacıyla frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplamalarla ilgili veriler Tablo 32’de sunulmuştur.

Tablo 32
Öğrencilerin Sanal Zorbalığa En Çok Maruz Kaldığı Ortamlarla İlgili Verilerin Dağılımı

Olumsuz davranışlara maruz kalındığını düşünülen ortamlar			Bilmiyorum	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara Sıra	Çoğunlukla	Çok Sık	Her Zaman	Toplam
1.	Facebook	f	94	173	82	72	37	25	29	512
		%	18,4	33,8	16	14,1	7,2	4,9	5,7	100.0
2.	Twitter	f	203	218	31	27	13	6	14	512
		%	39,9	42,6	6,1	5,3	2,5	1,2	2,7	100.0
3.	Instagram	f	146	225	56	34	15	16	20	512
		%	28,5	43,9	10,9	6,6	2,9	3,1	3,9	100.0
4.	WhatsApp	f	121	207	53	59	24	23	25	512
		%	23,6	40,4	10,4	11,5	4,7	4,5	4,9	100.0
5.	E-Posta	f	156	235	55	30	12	7	17	512
		%	30,6	45,9	10,7	5,9	2,3	1,4	3,3	100.0
6.	Youtube	f	96	222	62	48	26	27	31	512
		%	18,8	43,4	12,1	9,4	5,1	5,3	6,1	100.0
7.	Oyun Siteleri	f	133	212	59	52	17	9	30	512
		%	26	41,4	11,5	10,2	3,3	1,8	5,9	100.0
8.	Forum	f	234	212	25	15	5	6	15	512
		%	45,7	41,4	4,9	2,9	1	1,2	2,9	100.0
9.	Skype	f	170	220	40	28	22	16	16	512
		%	33,2	43	7,8	5,5	4,3	3,1	3,1	100.0
10.	Ağ günlükleri (Blog)	f	224	217	28	16	6	7	14	512
		%	43,8	42,4	5,5	3,1	1,2	1,4	2,7	100.0
11.	Wiki	f	208	231	37	10	6	8	12	512
		%	40,6	45,1	7,2	2	1,2	1,6	2,3	100.0
12.	Sözlük (Ekşi Sözlük vb.)	f	190	231	37	19	10	7	18	512
		%	37,1	45,1	7,2	3,7	2	1,4	3,5	100.0

Tablo 32’de görüldüğü üzere öğrencilerin %32’ye yakını belirtilen sosyal medya ve internet sayfaları hakkında hiç bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin farkındalık düzeyinin düşük olduğu veya bu bilgiyi paylaşmak

istememesi olarak yorumlanabilir. Öğrencilerin en fazla olumsuz davranışla karşılaştıklarını belirttikleri ortam %18'e yakın oranla Facebook sitesidir. Facebook'tan sonra sırasıyla Youtube (%16,5) ve WhatsApp (%14,1) ortamları gelmektedir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin aynı şekilde en sık kullandıkları ortamlar Youtube, Facebook ve WhatsApp olarak bulunmuştur. Bu durum öğrencilerin en fazla zaman geçirdikleri ortamlarda sanal zorbalık davranışlarıyla daha sık karşılaşması olarak açıklanabilir.

Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumları

Araştırmanın beşinci alt problemi “Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları nedir?” olarak belirlenmiştir. Bu soruya yanıt bulmak üzere öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplamalarla ilgili veriler Tablo 33'te sunulmuştur.

Tablo 33

Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarıyla İlgili Verilerin Dağılımı

	Sanal Zorbalıkla İlgili İfadeler		Hiç	Katılmıyorum	Orta Derecede	Katılıyorum	Tamamen	Toplam
			Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum	
1.	İnternette paylaştığı fotoğraf ve bilgilerin kötü amaçlı kullanılabileceğini bilir.	f	17	56	36	80	50	239
		%	7,1	23,4	15,1	33,5	20,9	100,0
2.	İnternete paylaştığı bilgilerinin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde bulundurur.	f	16	55	29	90	49	239
		%	6,7	23,0	12,1	37,7	20,5	100,0
3.	Sosyal paylaşım sitelerinde paylaştığı özel bilgilerin başkaları tarafından kötü amaçlı kullanılabileceğini bilir.	f	18	53	27	93	48	239
		%	7,5	22,2	11,3	38,9	20,1	100,0
4.	İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerini kimseyle paylaşmaz.	f	12	38	47	78	64	239
		%	5,0	15,9	19,7	32,6	26,8	100,0
5.	Görülmesini istemediği bir resim ya da görüntünün kendisinden izinsiz olarak yayılabileceği tehlikesini göz önünde bulundurur.	f	19	57	50	67	46	239
		%	7,9	23,8	20,9	28,0	19,2	100,0
6.	Sanal ortamlarda kurduğu iletişim sonucunda hakkında gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünür.	f	23	58	43	74	41	239
		%	9,6	24,3	18,0	31,0	17,2	100,0
7.	İnternetteki insanların kimlik bilgilerini ele geçirip, arkadaşlarıyla ilişkilerini bozmaya çalışacağını düşünür.	f	24	54	58	69	34	239
		%	10,0	22,6	24,3	28,9	14,2	100,0

8.	İnsanların internette arkadaşları gibi davranarak kendisinden bilgi alabileceğini düşünür.	f	26	56	44	78	35	239
		%	10,9	23,4	18,4	32,6	14,6	100,0
9.	İnternette konuştuğu kişilerin kendisinden gerçek kimliğini saklayabileceğini bilir.	f	21	40	41	89	48	239
		%	8,8	16,7	17,2	37,2	20,1	100,0
10.	Sanal ortamda küfür ve hakaret içeren konuşmalardan uzak durur.	f	32	52	53	56	46	239
		%	13,4	21,8	22,2	23,4	19,2	100,0
11.	Gerçek yaşamda sorun yaşadığı insanlarla sanal ortamlarda da iletişim kurmamaya çalışır.	f	18	39	59	81	42	239
		%	7,5	16,3	24,7	33,9	17,6	100,0
12.	İnternette uygunsuz/tehlikeli davranabilecek kişiler/grupların olabileceğinin farkındadır.	f	16	36	38	96	53	239
		%	6,7	15,1	15,9	40,2	22,2	100,0
13.	Sanal ortamdayken bir bilgisayar korsanının (hacker) kendisi için tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundurur.	f	17	51	49	76	46	239
		%	7,1	21,3	20,5	31,8	19,2	100,0
14.	İnternete girdiğinde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini göz önünde bulundurur.	f	22	46	49	79	43	239
		%	9,2	19,2	20,5	33,1	18,0	100,0
15.	Kendisine zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini bilir.	f	15	51	38	77	58	239
		%	6,3	21,3	15,9	32,2	24,3	100,0
16.	Tanımadığı insanlardan gelen e-posta ve diğer mesajlara cevap vermez.	f	25	42	75	52	45	239
		%	10,5	17,6	31,4	21,8	18,8	100,0
17.	Tehdit/hakaret/küfür içerikli mesajları güvendiği bir büyüğüne bildirir.	f	23	52	68	59	37	239
		%	9,6	21,8	28,5	24,7	15,5	100,0

Tablo 33'teki verilere göre öğretmenlerin %30,5'i öğrencilerinin internette paylaştığı fotoğraf ve bilgilerin kötü amaçlı kullanabileceğinin farkında olmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %35,2'si öğrencilerinin sanal ortamda küfür ve hakaret içeren konuşmalardan uzak duracaklarını düşünmemektedir. Öğretmenlerin %40,2'si öğrencilerin tehdit hakaret ve küfür içerikli mesajları güvendiği bir büyüğüne anlatacağını düşünmektedir.

Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Öğretmenler öğrencilerinin internette paylaşım yaparken dikkatli olduklarını ve internette kendilerine zarar verebilecek insanların bulunabileceğinden haberdar olduklarını düşünmektedirler. Bazı araştırmalarda öğretmenlerin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır (Ayas & Horzum, 2011; Uysal vd., 2014; Yılmaz, 2010). Bu sonuçların yukarıdaki bulgularla paralellik gösterdiği söylenebilir. Bulguların bu şekilde olması öğretmenlerin büyük bir kısmının sanal zorbalığı bir problem olarak görmeleri ve bu konuyu önemsemeleriyle ilgili olabilir.

Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu

Araştırmanın altıncı alt problemi “Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumu nedir?” olarak belirlenmiştir. Altıncı alt problemin beş alt bölümü vardır. Birinci bölümde “Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu nedir?”, ikinci bölümde “Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının branşa göre farklılaşma durumu nedir?”, üçüncü bölümde “Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?”, dördüncü bölümde “Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının yaşa göre farklılaşma durumu nedir?” ve beşinci bölümde “Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının hizmet süresine göre farklılaşma durumu nedir?” şeklindeki sorulara yanıt aranmıştır. Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumlarını belirlemek için T-Testi ve ANOVA Testi uygulanmıştır.

Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu. Altıncı alt problemin birinci bölümünde öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili T-Testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 34’te sunulmuştur.

Tablo 34

Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ortalama	t	sd	p
Farkındalık Puanı	Kadın	141	3,400	1,318	237	0,189
	Erkek	98	3,230			

Tablo 34'teki sonuçlara göre öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları öğretmenlerin cinsiyetine göre farklılık göstermemektedir ($t(237)=1,318, p=0,189, p>0,05$).

Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının branşa göre farklılaşma durumu. Altıncı alt problemin ikinci bölümünde öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının branşa göre farklılaşma durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili T-Testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 35'te sunulmuştur.

Tablo 35

Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Branşa Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonucu

	Branş	N	Ortalama	t	sd	p
Farkındalık Puanı	BT	107	3,450	1,703	237	0,09
	Diğer	132	3,230			

Tablo 35'teki sonuçlara göre öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları öğretmenlerin branşlarına göre farklılık göstermemektedir ($t(237)=1,703, p=0,09, p>0,05$).

Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu. Altıncı alt problemin üçüncü bölümünde öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili ANOVA testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 37'de sunulmuştur.

Tablo 36

Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Eğitim Düzeyine Göre Betimsel İstatistik Verilerin Dağılımı

	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama
Farkındalık Puanı	Önlisans	2	3,324
	Lisans	175	3,331
	Yüksek Lisans	57	3,332
	Doktora	5	3,271
	Toplam	239	3,330

Tablo 36’da öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının öğretmenlerin eğitim düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler sunulmaktadır. Buna göre farkındalık puan ortalaması en yüksek olan yüksek lisans mezunu olan öğretmenler, en düşük ise doktora mezunu olan öğretmenlerdir. Eğitim düzeyleri arasında fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 37).

Tablo 37

Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Ortalaması	sd	Ortalamanın Karesi	F	p
Farkındalık	Gruplar arası	0,018	3	0,006	0,006	0,999
	Grup İçi	238,982	235	1,017		
	Toplam	239	238			

Tablo 37’de verilen ANOVA sonucuna göre öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre onların öğrencileri hakkındaki görüşlerinden elde edilen sanal zorbalık farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($F(3,235)=0,006$ $p=0,999$, $p>0,05$).

Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının yaşa göre farklılaşma durumu. Altıncı alt problemin dördüncü bölümünde öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının yaşa göre farklılaşma durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili ANOVA testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 39’da sunulmuştur.

Tablo 38

Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Yaşa Göre Betimsel İstatistik Verilerin Dağılımı

	Yaş	N	Ortalama
Farkındalık Puanı	20-25	39	3,472
	26-30	87	3,323
	31-35	50	3,336
	36-40	29	3,446
	41-45	21	3,171
	46-50	7	3,437
	51-Üstü	6	2,324
	Toplam	239	3,330

Tablo 38’de öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının öğretmenlerin yaşlarına ilişkin betimsel istatistikler sunulmaktadır. Buna göre farkındalık puan ortalaması en yüksek olan 20-25 yaş aralığındaki öğretmenler, en düşük ise 51 yaş ve üstünde olan öğretmenlerdir. Yaşlar arasında fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 39).

Tablo 39

Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Yaşa Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Ortalaması	sd	Ortalamanın Karesi	F	p
Farkındalık	Gruplar arası	7,876	6	1,313	1,318	0,250
	Grup İçi	231,124	232	0,996		
	Toplam	239	238			

Tablo 39’da verilen ANOVA sonucuna göre öğretmenlerin yaşlarına göre onların öğrencileri hakkındaki görüşlerinden elde edilen sanal zorbalık farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($F(6,232)=1,318$, $p=0,250$, $p>0,05$).

Öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının hizmet süresine göre farklılaşma durumu. Altıncı alt problemin beşinci bölümünde öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının hizmet süresine göre farklılaşma durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili ANOVA testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 41’de sunulmuştur.

Tablo 40

Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Hizmet Süresine Göre Betimsel İstatistik Verilerin Dağılımı

	Hizmet Süresi	N	Ortalama
Farkındalık Puanı	1-5 Yıl	103	3,362
	6-10 Yıl	62	3,456
	11-15 Yıl	39	3,228
	16-20 Yıl	20	3,159
	21-25 Yıl	8	3,500
	26-Üstü	7	2,597
	Toplam	239	3,330

Tablo 40'da öğretmenlerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının öğretmenlerin hizmet süresine ilişkin betimsel istatistikler sunulmaktadır. Buna göre farkındalık puan ortalaması en yüksek olan yüksek hizmet süresi 21-25 yıl olan öğretmenler, en düşük ise hizmet süresi 26 yıl ve üstü olan öğretmenlerdir. Hizmet süresi arasında fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 41).

Tablo 41

Öğretmenlerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Hizmet Süresine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Ortalaması	sd	Ortalamanın Karesi	F	p
Farkındalık	Gruplar arası	6,086	5	1,217	1,218	0,302
	Grup İçi	232,915	233	1		
	Toplam	239	238			

Tablo 41'de verilen ANOVA sonucuna göre öğretmenlerin eğitim düzeylerine göre onların öğrencileri hakkındaki görüşlerinden elde edilen sanal zorbalık farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($F(5,233)=1,218$, $p=0,302$, $p>0,05$).

Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumları

Araştırmanın yedinci alt problemi "*Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları nedir?*" olarak belirlenmiştir. Bu soruya yanıt bulmak üzere velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplamalarla ilgili veriler Tablo 42'de sunulmuştur.

Tablo 42

Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarıyla İlgili Verilerin Dağılımı

Sanal Zorbalıkla İlgili İfadeler			Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta Derecede Katılmıyorum	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
1.	İnternette paylaştığı fotoğraf ve bilgilerin kötü amaçlı kullanılabileceğini bilir.	f	10	22	16	68	27	143
		%	7,0	15,4	11,2	47,6	18,9	100,0
2.	İnternete paylaştığı bilgilerinin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde bulundurur.	f	10	32	19	56	26	143
		%	7,0	22,4	13,3	39,2	18,2	100,0
3.	Sosyal paylaşım sitelerinde paylaştığı özel bilgilerin başkaları tarafından kötü amaçlı kullanılabileceğini bilir.	f	10	24	16	69	24	143
		%	7,0	16,8	11,2	48,3	16,8	100,0
4.	İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerini kimseyle paylaşmaz.	f	9	20	30	43	41	143
		%	6,3	14,0	21,0	30,1	28,7	100,0
5.	Görülmesini istemediği bir resim ya da görüntünün kendisinden izinsiz olarak yayılabileceği tehlikesini göz önünde bulundurur.	f	11	29	40	39	24	143
		%	7,7	20,3	28,0	27,3	16,8	100,0
6.	Sanal ortamlarda kurduğu iletişim sonucunda hakkında gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünür.	f	8	45	25	46	19	143
		%	5,6	31,5	17,5	32,2	13,3	100,0
7.	İnternetteki insanların kimlik bilgilerini ele geçirip, arkadaşlarıyla ilişkilerini bozmaya çalışacağını düşünür.	f	9	56	32	26	20	143
		%	6,3	39,2	22,4	18,2	14,0	100,0
8.	İnsanların internette arkadaşları gibi davranarak kendisinden bilgi alabileceğini düşünür.	f	10	54	22	36	21	143
		%	7,0	37,8	15,4	25,2	14,7	100,0
9.	İnternette konuştuğu kişilerin kendisinden gerçek kimliğini saklayabileceğini bilir.	f	11	16	20	66	30	143
		%	7,7	11,2	14,0	46,2	21,0	100,0
10.	Sanal ortamda küfür ve hakaret içeren konuşmalardan uzak durur.	f	10	16	30	48	39	143
		%	7,0	11,2	21,0	33,6	27,3	100,0
11.	Gerçek yaşamda sorun yaşadığı insanlarla sanal ortamlarda da iletişim kurmamaya çalışır.	f	10	12	28	60	33	143
		%	7,0	8,4	19,6	42,0	23,1	100,0
12.	İnternette uygunsuz/tehlikeli davranabilecek kişiler/grupların olabileceğinin farkındadır.	f	10	22	22	54	35	143
		%	7,0	15,4	15,4	37,8	24,5	100,0
13.	Sanal ortamdayken bir bilgisayar korsanının (hacker) kendisi için tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundurur.	f	8	26	48	33	28	143
		%	5,6	18,2	33,6	23,1	19,6	100,0
14.	İnternete girdiğinde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini göz önünde bulundurur.	f	9	44	27	40	23	143
		%	6,3	30,8	18,9	28,0	16,1	100,0
15.	Kendisine zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini bilir.	f	10	39	22	49	23	143
		%	7,0	27,3	15,4	34,3	16,1	100,0
16.	Tanımadığı insanlardan gelen e-posta ve diğer mesajlara cevap vermez.	f	9	15	47	39	33	143
		%	6,3	10,5	32,9	27,3	23,1	100,0

17.	Tehdit/hakaret/küfür içerikli mesajları güvendiği bir büyüğüne bildirir.	f	9	15	29	56	34	143
		%	6,3	10,5	20,3	39,2	23,8	100,0

Tablo 42’de yer alan verilere göre velilerin %66,5’i çocuklarının internette paylaştığı fotoğraf ve bilgilerin kötü amaçlı kullanılabileceğinin farkında olduklarını belirtmişlerdir. Bu bulguya benzer şekilde velilerin %65,1’i çocuklarının sosyal paylaşım sitelerinde paylaştıkları özel bilgilerinin başkaları tarafından kötü niyetli kullanılabileceğinin farkında olduklarını düşünmektedirler. Çocuklarının gerçek hayatta sorun yaşadığı kişilerle sanal ortamlarda iletişim kurmamaya çalışacağını düşünen veli oranı %65,1’dir. Çocuğunun internette karşılaştığı olumsuz davranışları güvendiği bir büyüğüne anlatacağını düşünen veli oranı %63’tür. Ancak bu konuyla ilgili yapılan araştırmalarda ergenlerin yaşadıkları sanal zorbalık gibi olumsuz durumları, anne babaları yerine arkadaşlarına anlatmayı tercih ettiği görülmektedir (Arıcak vd., 2008; Juvonen & Gross, 2008; Patchin & Hinduja, 2006). Bu durumun gerekçesi olarak ergenler arkadaşlarının daha iyi internet kullanıcısı olduğunu ve anne-babalarının bu durumu öğrendiğinde yasaklar getirebileceğinden çekindikleri için paylaşmayı tercih etmediklerini belirtmişlerdir (Arıcak vd., 2008; Juvonen & Gross, 2008).

Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu

Araştırmanın sekizinci alt problemi “*Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları çeşitli değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?*” olarak belirlenmiştir. Sekizinci alt problemin beş alt bölümü vardır. Birinci bölümde “*Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu nedir?*”, ikinci bölümde “*Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının bilgisayar/internet kullanma süresine göre farklılaşma durumu nedir?*”, üçüncü bölümde “*Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının yaşa göre farklılaşma durumu nedir?*”, dördüncü bölümde “*Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?*” ve beşinci bölümde “*Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının gelir düzeyine göre farklılaşma durumu nedir?*” şeklindeki sorulara yanıt aranmıştır. Velilerin gözünden ortaokul

öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumunu belirlemek için T-Testi ve ANOVA Testi uygulanmıştır.

Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu. Sekizinci alt problemin birinci bölümünde velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili olarak T-Testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 43'de sunulmuştur.

Tablo 43

Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin T-Testi Sonucu

	Cinsiyet	N	Ortalama	t	sd	p
Farkındalık Puanı	Kadın	88	3,040	-0,394	141	0,694
	Erkek	55	3,100			

Tablo 43'teki sonuçlara göre velilerin, öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumları hakkındaki görüşleri cinsiyete göre farklılık göstermemektedir ($t(141)=-0,394, p=0,694, p>0,05$).

Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının bilgisayar/internet kullanım süresine göre farklılaşma durumu. Sekizinci alt problemin ikinci bölümünde velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının bilgisayar/internet kullanım süresine göre farklılaşma durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili ANOVA testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 45'te sunulmuştur.

Tablo 44

Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Bilgisayar/İnternet Kullanım Süresine Göre Betimsel İstatistik Verilerin Dağılımı

	Bilgisayar/İnternet Kullanma Süresi	N	Ortalama
Farkındalık Puanı	0-3 Yıl	21	3,109
	4-6 Yıl	48	3,085
	7-9 Yıl	41	2,894
	10 Yıl ve üzeri	29	3,150
	Toplam	4	3,574

Tablo 44'te velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının velilerin bilgisayar/internet kullanım sürelerine ilişkin betimsel istatistik. Buna göre farkındalık puan ortalaması en yüksek olan yüksek bilgisayar/internet kullanım süresi 10 saat ve üzeri olan veliler, en düşük ise bilgisayar/internet kullanım süresi 4-6 saat arası olan velilerdir. Bilgisayar/internet kullanım süresi arasında fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 45).

Tablo 45

Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Bilgisayar/İnternet Kullanım Süresine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Ortalaması	sd	Ortalamanın Karesi	F	p
Farkındalık	Gruplar arası	2,502	4	0,626	0,712	0,585
	Grup İçi	121,248	138	0,879		
	Toplam	123,75	142			

Tablo 45'teki ANOVA sonucuna göre velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları bilgisayar/internet kullanım süresine göre farklılık göstermemektedir ($F(4,138)=1,218, p=0,585, p>0,05$).

Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının yaşa göre farklılaşma durumu. Sekizinci alt problemin üçüncü bölümünde velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının yaşa göre farklılaşma durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili ANOVA testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 47'de sunulmuştur.

Tablo 46

Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumları Hakkındaki Görüşlerinin Yaşa Göre Betimsel İstatistiksel Verilerin Dağılımı

	Yaş	N	Ortalama
Farkındalık Puanı	20-25	4	2,294
	26-30	14	2,887
	31-35	21	2,966
	36-40	48	3,147
	41-45	31	3,085
	46-50	14	3,303
	51-Üstü	11	2,984
	Toplam	143	3,060

Tablo 46'da velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının velilerin yaşlarına ilişkin betimsel istatistikler sunulmaktadır. Buna göre farkındalık puan ortalaması en yüksek olan 46-50 yaş aralığındaki veliler, en düşük ise 20-25 yaş aralığında olan velilerdir. Yaşlar arasında fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 47).

Tablo 47

Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Yaşa Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Ortalaması	sd	Ortalamanın Karesi	F	p
Farkındalık	Gruplar arası	4,222	6	0,704	0,801	0,571
	Grup İçi	119,528	136	0,879		
	Toplam	123,75	142			

Tablo 47'de verilen ANOVA sonucuna göre velilerin, öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumları hakkındaki görüşleri onların yaşlarına göre farklılık göstermemektedir ($F(6,136)=0,801, p=0,571, p>0,05$).

Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu. Sekizinci alt problemin dördüncü bölümünde velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili ANOVA testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 49'da sunulmuştur.

Tablo 48

Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Eğitim Düzeyine Göre Betimsel İstatistik Verilerin Dağılımı

Farkındalık Puanı	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama
		Lise Mezunu	26
	Önlisans Mezunu	14	2,668
	Lisans Mezunu	77	3,170
	Yüksek Lisans Mezunu	20	3,115
	Toplam	137	3,080

Tablo 48’de velilerin gözünden öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının velilerin eğitim düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler sunulmaktadır. İlkokul, ortaokul ve doktora mezunu velilerin sayısı örneklem yetersizliğinden dolayı analize dahil edilmemiştir. Buna göre farkındalık puan ortalaması en yüksek olan lisans mezunu olan veliler, en düşük ise önlisans mezunu olan velilerdir. Eğitim düzeyleri arasında fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 49).

Tablo 49

Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Ortalaması	sd	Ortalamanın Karesi	F	p
Farkındalık	Gruplar arası	3,233	3	1,078	1,29	0,281
	Grup İçi	111,151	133	0,836		
	Toplam	114,385	136			

Tablo 49’daki sonuçlara göre velilerin, öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumları hakkındaki görüşleri eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir ($F(3, 133)=1,290, p=0,281, p>0,05$). Bu duruma farklı eğitim düzeylerindeki katılımcı sayılarının birbirine yakın olmayışı yol açmış olabilir.

Velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının gelir düzeyine göre farklılaşma durumu. Sekizinci alt problemin beşinci bölümünde velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının gelir düzeyine göre farklılaşma durumu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu soruya yanıt bulmak üzere velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları konusundaki verilerle ilgili ANOVA testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 51’de sunulmuştur.

Tablo 50’de velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının velilerin gelir düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler sunulmaktadır. Gelir düzeyi 1000 TL altı olan velilerin sayısı örneklem yetersizliğinden dolayı analize dahil edilmemiştir.

Tablo 50

Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Gelir Düzeyine Göre Betimsel İstatistiki Verilerin Dağılımı

	Gelir Düzeyi	N	Ortalama
Farkındalık Puanı	1001-3000 TL	36	2,938
	3001-5000 TL	41	3,057
	5001-7000 TL	38	3,170
	7001-10000 TL	21	3,109
	10000 TL ve üzeri	6	3,078
	Toplam	142	3,066

Buna göre farkındalık puan ortalaması en yüksek olan gelir düzeyi 5001-7000 TL arasında olan, en düşük ise gelir düzeyi 1001-3000 TL arasında olan velilerdir. Gelir düzeyleri arasında fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 51).

Tablo 51

Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarının Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Ortalaması	sd	Ortalamanın Karesi	F	p
Farkındalık	Gruplar arası	1,047	4	0,262	0,294	0,882
	Grup İçi	122,112	137	0,891		
	Toplam	123,159	141			

Tablo 51’deki sonuçlara göre velilerin, öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumları hakkındaki görüşleri gelir düzeyine göre farklılık göstermemektedir ($F(4,137)=0,294, p=0,882, p>0,05$).

Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumları

Birinci, beşinci ve yedinci alt problemde öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu problemlerle ilgili olarak öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık puanları Tablo 52’de verilmiştir. Öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin gözünden ortaokul

öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık puanları arasında anlamlı fark olup olmadığını ortaya koymak için ANOVA testi uygulanmış ve analiz sonuçları Tablo 53'te sunulmuştur.

Tablo 52

Öğrencilerinin, Öğretmenlerin ve Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Verilerin Dağılımı

Farkındalık Puanı	N	Ortalama
Öğrenci	512	3,895
Öğretmen	239	3,347
Veli	143	3,063

Tablo 52'de öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık puanlarına ilişkin betimsel istatistikler verilmektedir. Buna göre farkındalık puan ortalaması en yüksek olan öğrenciler iken, en düşük ise velilerdir. Gruplar arasında fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 53).

Tablo 53

Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarına İlişkin ANOVA Testi Tablosu

		Kareler Ortalaması	sd	Ortalamanın Karesi	F	p
Farkındalık	Gruplar arası	100,719	2	50,36	43,78	,000
	Grup İçi	1024,914	891	1,15		
	Toplam	1125,633	893			

Tablo 53'e göre öğrencilerinin, öğretmenlerin ve velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir ($F_{(2,891)}=43,78$, $p=,000$, $p<0,05$). Hangi gruplar arasında fark olduğu çoklu karşılaştırma (post-hoc) yöntemlerinden LSD yöntemi ile analiz edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 54'te gösterilmiştir.

Tablo 54

Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Durumlarına İlişkin Çoklu Karşılaştırma Sonuçları

Puan(1)	Puan (2)	p	Fark
Öğrenci	Öğretmen	,000	Öğrenci
	Veli	,000	Öğrenci
Öğretmen	Öğrenci	,000	Öğrenci
	Veli	0,012	Öğretmen
Veli	Öğrenci	,000	Öğrenci
	Öğretmen	0,012	Öğretmen

Tablo 54'e göre en yüksek farkındalık puanı öğrencilerde iken en düşük puan ise velilerdedir. Bu veriye göre tüm gruplar arasında istatiksl olarak anlamlı fark vardır. Ortaokul ğrencilerin sanal zorbalık farkındalık düzeyleri yüksek iken velilerin öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık düzeyleriyle ilgili görüşleri daha olumsuzdur. Bu bulgu anne-babaların kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu ve çocuklarının internet yaşıntılarından çok haberdar olmadıkları anlamına gelebilir.

Bölüm 5

Sonuçlar ve Öneriler

Bu bölümde araştırmanın bulgu ve yorumlarına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlardan yola çıkarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Bu çalışmada öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarının ortaya konulması ve bu durumların çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla ortaokul öğrencileri, öğretmenler ve velilerden veriler toplanmıştır. Çalışmaya 5. 6. 7. ve 8. sınıfta öğrenim gören 512 ortaokul öğrencisi, 239 öğretmen ve 143 veli katılmıştır.

Bu çalışmanın ilk sonucu öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu şeklindedir. Başka bir ifadeyle ortaokul öğrencileri internet ortamında kişisel bilgileri paylaşmanın tehlikeli olabileceğinin, başkalarının onlara ait bilgileri kötü amaçlı kullanabileceğinin bilincindedirler. Ortaokul öğrencilerinin tanımadıkları kişilerden gelen e-postalar konusunda da dikkatlidirler. Öğrenciler uygunsuz içerikli mesajlarla karşılaştıklarında da bunu bir büyüğüyle veya güvendiği bir arkadaşıyla paylaşmaktadırlar.

Araştırmada ortaokul öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin cinsiyete, bilgisayar/internet kullanım süresine, ailenin gelir düzeyine, yaşa ve anne-baba birlikte olma durumlarına göre farklılaşma durumu da incelenmiştir. Bu alt problemlerle ilgili ilk bulguya göre öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Bu bağlamda kadın öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık düzeyleri erkek öğrencilerinkine göre daha yüksektir. Bu sonuçla benzer şekilde alan yazında öğrencilerin sanal zorba ve sanal zorbalık mağduru olmalarıyla ilgili yapılan çalışmalarda erkeklerin zorba/istismarcı olma olasılıkları kadınlara oranla daha yüksektir (Erdur-Baker & Kavşut, 2007; Arıca vd., 2008; Dilmaç, 2009; Erdur-Baker, 2010; Mihci, 2016; Yılmaz, 2011; Peker vd., 2012).

Öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık düzeylerini etkileyen bir diğer faktör de ailelerinin gelir düzeyidir. Gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının sanal zorbalık farkındalık düzeyleri diğer çocuklarinkine göre daha yüksektir. Bu durum gelir düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının bilişim teknolojileri araçlarına daha kolay sahip

olmakla birlikte bu araçları daha bilinçli kullanması olarak yorumlanabilir. Bu sonuca benzer şekilde Eroğlu vd.'nin (2015) yaptığı çalışmada ailesinin aylık geliri 2000 TL'nin altında olan ergenlerin, diğerlerine göre daha çok sanal zorbalık yaptığı belirlenmiştir. Bunun yanında öğrencilerin yaşları, bilgisayar/internet kullanım süreleri ve anne-baba birlikte olma durumları sanal zorbalık farkındalık düzeylerini etkileyen bir faktör değildir.

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin en fazla kullandıkları sanal ortamlar Youtube ve Facebook'tur. Öğrencilerin en fazla olumsuz davranışla karşılaştıkları sanal ortam Facebook, Youtube ve WhatsApp'tır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin en fazla zaman geçirdikleri ortamlar aynı zamanda en fazla sanal zorbalık davranışlarıyla karşılaştıkları ortamlardır. Öğrencilerin en fazla sanal zorbalığa maruz kaldıkları ortam Facebook'tur. Facebook'u sırasıyla Youtube ve WhatsApp ortamları takip etmektedir. Bu sonuçlarla benzer şekilde Seferoğlu ve Yıldız'ın (2014) ortaokul öğrencileriyle yürüttüğü bir çalışmada Facebook kullanımının internet bağımlılığını etkilediği görülmektedir. Özdemir ve Akar'ın 2011 yılında lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada katılımcıların en sık Facebook isimli sosyal paylaşım sitesinde sanal zorbalık davranışı sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu internet ortamında olumsuz davranışlara maruz kalmamaktadırlar. Olumsuz davranışlara maruz kalan öğrencilerin de internet ortamında en fazla maruz kaldıkları olumsuz davranış küfürlü mesajlardır. Öğrencilerin başkalarına yaptıkları olumsuz davranışlar arasında en sık görüleni arkadaşlarına sosyal medya ya da herhangi bir sohbet ortamını terk etmesi için baskı uygulamalarıdır. Türkiye'de ilköğretim öğrencilerinin sanal zorbalık yaşantılarını inceleyen araştırmalara bakıldığında; 269 ortaokul öğrencisinin %35,7'si sanal zorbalık yaptığı, %23,8'i zorba-kurban davranışları gösterdiği tespit edilmiştir (Arıcak vd., 2008). Serin tarafından 2012 yılında yapılan araştırmada öğrencilerin %9'unun sanal zorbalık yaptığı, %12'sinin sanal zorbalığa maruz kaldığı ve %5'inin ise sanal zorba/mağdur olduğu rapor edilmiştir.

Bu araştırma kapsamında ulaşılan başka bir sonuç, öğretmenlerin gözünden bakıldığında, öğretmenlerin çoğunluğunun öğrencilerinin internette paylaşım yaparken dikkatli olduklarını ve internette kendileri için tehlike oluşturabilecek insanların varlığından haberdar olduklarını düşünmeleridir. Öğretmenlerin ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarıyla ilgili görüşlerini branş,

bilgisayar/internet kullanım süresi, yaş, cinsiyet, hizmet süresi ve eğitim düzeyi etkilememektedir. Öğretmenlerin ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarıyla ilgili görüşlerinin cinsiyete göre farklılık göstermemesi şeklindeki sonuçlar bazı araştırmalardaki (Ayas & Horzum, 2011; Yenilmez & Seferoğlu, 2013) sonuçlarla tutarlılık göstermektedir. Öte yandan Horzum ve Ayas (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada rehber öğretmenlerin sanal zorbalık farkındalık düzeyleri diğer branşlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Araştırmanın diğer bir sonucu da velilerin gözünden öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumlarına göre, velilerin çoğunluğunun çocuklarının internette paylaşım yaparken dikkatli olduklarını ve internette kendileri için tehlike oluşturabilecek insanların varlığından haberdar olduklarını düşünmeleri şeklindedir. Bu sonuca benzer şekilde öğrencilerin de sanal zorbalık farkındalıkları yüksektir. Bu sonuçtan hareketle velilerin çocuklarının sanal zorbalık farkındalıkları konusunda çocuklarından haberdar oldukları söylenebilir. Mihci'nin 2016 yılında yaptığı çalışmada da bu sonuçlara benzer şekilde veliler çocuklarının siber zorbalık konusunda yüksek düzeyde farkındalığa sahip olduklarını düşünmektedirler. Velilerin ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarıyla ilgili görüşlerini cinsiyet, bilgisayar/internet kullanım süresi, yaş, gelir düzeyi ve eğitim düzeyi etkilememektedir. Alanyazın incelendiğinde velilerin çocuklarının sanal zorbalık farkındalıkları ile görüşlerini cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, eğitim düzeyi ve bilgisayar/internet kullanma süresine göre inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır.

Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumlarıyla ilgili öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Buna göre ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin en yüksek olduğunu ifade eden grup öğrenciler, en düşük olduğunu ifade eden grup ise velilerdir. Bu sonuç anne-babaların kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu ve çocuklarının internet yaşantılarından çok haberdar olmadıkları anlamına gelebilir.

Öneriler

Bu bölümde araştırma sonuçları doğrultusunda birtakım öneriler yapılmıştır. Öneriler, gelecekte yapılacak olan araştırmalara yönelik öneriler ve uygulamaya yönelik öneriler olmak üzere iki başlıkta sunulmuştur.

Araştırmaya dönük öneriler. Sosyal ve ekonomik açıdan benzer ilçelerde ve okullarda yapılan araştırmalarda sosyal ve ekonomik değişkenlerin, internet erişim yerleri farklılığının, sanal zorbalık farkındalık düzeylerinde etkisinin olmadığı görülmüştür. Daha geniş çalışma gruplarıyla yapılacak çalışmalarda farklı sosyoekonomik düzeye sahip öğrenci, öğretmen ve velilerle farklı sonuçlara ulaşılabılır.

Bu çalışmada öğretmenlerin internet kullanım süreleri sanal zorbalık farkındalık düzeylerini etkileyen bir faktör olarak bulunmamıştır. Bu bağlamda öğretmenlerin internet kullanım sürelerinin dışında internet kullanım amaçlarının sanal zorbalık farkındalık düzeyleri üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar yapılabilir.

İnternet erişiminin olduğu her yerde sanal zorbalıkla karşılaşılabilir. Bu durum öğretmen, veli ve okul yönetimlerinin bilgisi dışında gerçekleşebilir. Araştırmada interneti çok uzun süre kullanan öğrencilerin sanal zorbalık farkındalıklarının daha düşük ve bu tür davranışlara maruz kalabilme ihtimallerinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda özellikle ailelerin farkındalık düzeylerinin yükseltilmesiyle ilgili çalışmaların yapılması önerilebilir.

Uygulamaya dönük öneriler. Öğretmenlerin gözünden öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık durumlarına bakışları düşünüldüğünde okul yöneticilerinin, öğretmenlerin zümre öğretmenlerinin ve rehberlik kurullarının sanal zorbalık/sanal mağduriyet konularını gündemlerine alıp çalışmalar yapmaları önerilebilir. Bu bağlamda ayrıca sanal zorbalık davranışları ile sanal mağduriyet sorunlarının nedenleri ve çözüm önerilerini içeren, öğrenci, öğretmen ve ailelerde farkındalığı arttıracak bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.

Kaynaklar

- Akbaba, S., & Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Eğitim Fakültesi Dergisi* 26(1), 105-121.
- Akça, E. B., Sayımer, İ., Salı, J. B., & Başak, B. E. (2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalardaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 2(2), 17-30.
- Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 405-432.
- Arıca, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A. et al. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, 11(3), 253-261.
- Arıca, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Arıca, O. T., Kınay, H., & Tanrıku, T. (2012). Siber zorbalık ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(11), 1-6.
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Dergisi-Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 19, 1-17.
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2011). Exploring the teachers' cyberbullying perception in terms of various variables. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(2), 619-640.
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380.
- Baas, N., De Jong, M. D., & Drossaert, C. H. (2013). Children's perspectives on cyberbullying: Insights based on participatory research. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(4), 248–253.

- Bayar, Y. (2010). *Okul sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: Genellenmiş akran algısının aracı rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Belsey, B. (2007). Cyberbullying: A real and growing threat. *ATA Magazine*, 88(1), 14- 21.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: A study of new method for an old behaviour. *Journal of Educational Computing Research*, 32, 265-277.
- Bayraktutan, F. (2005). *Aile içi ilişkiler açısından internet kullanımı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32, 470-483.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Canbek, G., & Sağıroğlu, Ş. (2007). Çocukların ve gençlerin bilgisayar ve İnternet güvenliği. *Politeknik Dergisi*, 10(1), 33-39.
- Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15, 68-76.
- Cao, B., & Lin, W. Y. (2015). How do victims react to cyberbullying on social networking sites? The influence of previous cyberbullying victimization experiences. *Computers in Human Behavior*, 52, 458-564.
- Cassidy, W., Jackson, M., & Brown, K. N. (2009). Sticks and stones can break my bones, but how can pixels hurt me? Students' experiences with cyberbullying. *School Psychology International*, 30(4), 383-402.
- Chang, F.-C., Lee, C.-M., Chiu, C.-H., Hsi, W.-Y., Huang, T.-F., & Pan, Y.-C. (2013). Relationships among cyberbullying, school bullying, and mental health in Taiwanese adolescents. *Journal of School Health*, 83(6), 454–462.

- Craig, K., Bell, D., & Leschied, A. (2011). Pre-service teachers' knowledge and attitudes regarding school-based bullying. *Canadian Journal of Education*, 34(2), 21-33.
- Çelen, F. K., Çelik, A., & Seferoğlu, S. S. (2011). Online learning in higher education: Problems faced in the system and solutions suggested [in Turkish]. *Journal of European Education*, 1(1), 25-34.
- Çelen, F. K. (2012). *Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımında ilköğretim öğrencilerinin etik olmayan davranışlara ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetinkaya, B. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde siber zorbalığın yaygınlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Çokluk, Ö., Şekerci, G., & Büyükoztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dehue, F., Bolman, C., & Völlink, T. (2008). Cyberbullying: youngsters' experiences and parental perception. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(2), 217–223.
- Dikmen, M. (2015). *Bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algıları ile siber zorbalık duyarlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1291-1325.
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eğitim Araştırmaları (EJER)*, 27, 31-42.
- Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyber bullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet mediated communication tools. *New Media and Society*, 12(1), 109-125.

- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A., & Özkorumak, E. (2015) Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40, 93-107.
- Fabrigar, L. R., Wegener, D. T., MacCallum, R. C., & Strahan, E. J. (1999). Evaluating the use of exploratory factor analysis in psychological research. *Psychological Methods*, 4(3), 272-299.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education. (6. Edition)*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Gezgin, D. M., & uhadar, C. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 93-104.
- GlobalWebIndex, Q4, (2015). *GWI social summary*. Retrieved from https://www.globalwebindex.net/hs-fs/hub/304927/file-2812772150-pdf/Reports/GWI_Social_Summary_Report_Q4_2015.pdf
- Govender, I., & Skea, B. (2015). Teachers' understanding of e-safety: an exploratory case in KZN South Africa. *The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries*, 70(5), 1-17.
- Günü, K., & Kayri, M. (2010). Türkiye'de internet bağımlılık profili ve internet bağımlılık öleğinin geliştirilmesi: geerlik-güvenirlik alışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 39, 220-232.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), 206-221.
- Horzum, M. B., & Ayas, T. (2013). Exploring guidance counselors' cyber bullying awareness level in terms of various variables. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 28(3), 195-205.
- Juvonen, J., & Gross, E. F. (2008). Extending the school grounds? – Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78(9), 496-505.

- Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kaşıkçı, D. N., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., & Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 230-243.
- Keser, H., & Kavuk, M. (2015). Okulda siber zorbalık farkındalık anketinin geliştirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 17-30
- Kocatürk, M. (2014). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, 23 (2007), 1777–1791.
- MacCallum, R. C., Widaman, K. F., Zhang, S., & Hong, S. (1999). Sample size in factor analysis. *Psychological Methods*, 4, 84-99.
- Manap, A. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: samsun ili örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Mıhçı, P. (2016). *Ortaokul öğrencileri, öğretmenleri, okul yöneticileri ve velilerin siber sağlık durumlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Mıhçı, P., & Kılıç-Çakmak, E. (2017). Öğrenci siber sağlık ölçekleri geliştirme çalışması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(2): 457-491.
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership*, 60(6), 12-17.
- Ortega-Baron, J., Buelga, S., & Cava, M.J. (2016). The influence of school climate and family climate among adolescents victims of cyberbullying. *Media Education Journal*, 24, 57-65.

- Özbay, A. (2013). *Ergenlerde siber zorbalık, siber mağduriyet, aleksitimi ve öfke ifade etme biçimleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Özdemir, M., & Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 605-626.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the school yard: A preliminary look at cyber bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Peker, A., Eroğlu, Y., & Ada, Ş. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 185-206.
- Peker, A. (2014). Ergenlerin siber zorbalıkla başa çıkma davranışlarının cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1(1).
- Piotrowski, C. (2012). From work place bullying to cyberbullying: The enigma of harassment in modern organizations. *Organization Development Journal*, 30(4), 43-52.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-554.
- Seferoğlu, S. S., & Yıldız, H. (2014). Dijital Çağın Çocukları: İlköğretim öğrencilerinin Facebook kullanımları ve internet bağımlılıkları üzerine bir araştırma. *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, 2, 31-48.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık/siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., & Tippett, N. (2006). An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. University of London.
- Şenel, H. C., & Seferoğlu, S. S. (2009). Eğitimde ağ günlüğü uygulamaları: İlköğretim bilişim teknolojileri dersinden örnekler. *Proceedings of 9th International Educational Technology Conference (IETC-2009)*, 142-148. Hacettepe Üniversitesi, Beytepe-Ankara.
- Tanrıkulu, T., Kınay, H., & Arıca, O. T. (2013). Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 38-47.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., & Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *CyberPsychology & Behavior*, 11(6), 643-648.
- TÜİK (2016). *Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması*. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028 adresinden erişilmiştir.
- Türkileri-İnselöz, N., & Uçanok, Z. (2013). Ergenlerde sanal zorbalık: Nedenler, duygular ve baş etme yollarının niteliksel analizi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16 (32), 20-44.
- Türkoğlu, S. (2013). *Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Uysal, İ., Duman, G., Yazıcı, E., & Şahin, M. (2014). Öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ve siber zorbalık duyarlılık ölçeğinin bazı psikometrik özellikleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(1), 191-210.
- Valcke, M., Schellens, T., Van Keer, H., & Gerarts, M. (2007). Primary school children's safe and unsafe use of the internet at home and at school: an exploratory study. *Computers in Human Behaviour*, 23, 2838-2850.

- Yenilmez, Y. (2012). *İnternette çocuklara yönelik tehditlere ilişkin öğretmen inançlar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yenilmez, Y., & Seferoğlu, S. S. (2013). Sanal zorbalık ve öğretmenlerin farkındalık durumlarına bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 420-432.
- Yılmaz, H. (2010). An examination of preservice teachers' perceptions about cyberbullying. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 6(4), 263-270.
- Yılmaz, H. (2011). Cyberbullying in Turkish middle schools: An exploratory study. *School Psychology International* 32(6), 645–654.
- Wang, J., Iannotti, R. J., & Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45(4), 368-375.
- Wang, J., Nansel, T. R., & Iannotti, R. J. (2011). Cyber and traditional bullying: differential association with depression. *The Journal of Adolescent Health: Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 48(4), 415–417.

EK-A: Öğrenci Anketi

1a. Kişisel Bilgiler

1	Cinsiyetiniz	☐ Kadın ☐ Erkek
2	Yaşınız	☐ 9-11 ☐ 12-15 ☐ 16 ve üstü
3	Sınıfınız	
4	Yaşadığınız İl	
5	Annelerinizin Eğitim Durumu	☐ Okuma Yazması Yok ☐ İlkokul Mezunu ☐ Ortaokul Mezunu ☐ Lise Mezunu ☐ Lisans Mezunu ☐ Yüksek Lisans Mezunu ☐ Doktora Mezunu ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
6	Babanızın Eğitim Durumu	☐ Okuma Yazması Yok ☐ İlkokul Mezunu ☐ Ortaokul Mezunu ☐ Lise Mezunu ☐ Lisans Mezunu ☐ Yüksek Lisans Mezunu ☐ Doktora Mezunu ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
7	Kardeş Sayısı (Siz Dahil)	☐ Tek çocuk ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ve daha fazla
8	Anne ve babanın birlikte olma durumu	☐ Anne-Baba birlikte ☐ Anne-Baba ayrı ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
9	Ailenizin Aylık Ortalama Geliri	☐ 1000 TL ve altı ☐ 5001- 7000 TL ☐ 1001- 3000 TL ☐ 7001-10000 TL ☐ 3001- 5000 TL ☐ 10001 TL ve üstü ☐ Bilmiyorum ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
10	Yaşadığınız Yerleşim Yeri	☐ Köy ☐ Kasaba ☐ İlçe Merkezi ☐ İl Merkezi

1b. Bilgisayar ve İnternet Sahipliği/Kullanım Durumu

11	Size ait veya kullandığınız bilgisayarın türü (Lütfen size uygun olan bütün seçenekleri işaretleyiniz):	☐ Herhangi bir bilgisayar kullanmıyorum ☐ Dizüstü bilgisayar (Notebook, netbook gibi) ☐ Masaüstü bilgisayar
----	---	--

		☐ Tablet ☐ Akıllı Telefon ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
12	İnternete bağlandığınız yer (Lütfen size uygun olan bütün seçenekleri işaretleyiniz):	☐ Ev ☐ İşyeri ☐ Okul ☐ Yurt ☐ Kafe ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
13	Kaç yıldır bilgisayar kullanıyorsunuz?	☐ Herhangi bir bilgisayar kullanmıyorum ☐ 1-3 yıl ☐ 4-6 yıl ☐ 7-9 yıl ☐ 10 yıl ve üzeri
14	Kaç yıldır İnternet kullanıyorsunuz?	☐ İnternet kullanmıyorum ☐ 1-3 yıl ☐ 4-6 yıl ☐ 7-9 yıl ☐ 10 yıl ve üzeri
15	İnternet'e hangi araçlar üzerinden erişiyorsunuz? (Lütfen size uygun olan bütün seçenekleri işaretleyiniz)	☐ Dizüstü bilgisayar (Notebook, netbook gibi) ☐ Masaüstü bilgisayar ☐ Tablet ☐ Akıllı Telefon ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
16	Günde kaç saat bilgisayar/internet kullanıyorsunuz?	☐ Hiç kullanmıyorum ☐ 1 saatten az ☐ 1-3 saat ☐ 4-6 saat ☐ 7-9 saat ☐ 10 saat ve üzeri

1c. Sanal Ortamlar ve Üyelik

Üye Olunan Sanal Ortamlar	Kullanım Sıklığı (Aşağıdaki sanal ortamları kullanma sıklığınıza göre işaretleyiniz.)						
	Üye Değilim	Yılda birkaç kez	Ayda birkaç kez	Haftada birkaç kez	Günde birkaç kez	Günde 1-5 saat	Günde 6-10 saat
1 Facebook	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2 Twitter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3 Instagram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4 WhatsApp	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5 e-Posta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6 Youtube	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7 Oyun Siteleri	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8 Forum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

9	Skype	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10	Ağ günlükleri (Blog)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11	Wiki	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12	Sözlük (Ekşi Sözlük vb.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2a. İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlar

İnternet kullanımı ve sanal ortamlarda yapılan paylaşımlarla ilgili aşağıda verilen ifadelere-görüşlere katılma derecenizi ilgili kutucuğa tıklayarak belirtiniz.

Derecelendirme "1. Hiç Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum, 5. Tamamen Katılıyorum" şeklindedir.

	İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlarla İlgili İfadeler	1.	2.	3.	4.	5.
1.	İnternette paylaştığım fotoğraf ve bilgilerin kötü amaçlı kullanılabilceğinin farkındayım.	☐	☐	☐	☐	☐
2.	İnternete paylaştığım bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.	☐	☐	☐	☐	☐
3.	Sosyal paylaşım sitelerinde paylaştığım özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı kullanılabilceğini göz önünde bulundururum.	☐	☐	☐	☐	☐
4.	İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam.	☐	☐	☐	☐	☐
5.	Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden izinsiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşünürüm.	☐	☐	☐	☐	☐
6.	Sanal ortamlarda kurduğum iletişim sonucunda hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm.	☐	☐	☐	☐	☐
7.	İnsanlar internette benim kimlik bilgilerimi ele geçirip, benim gibi davranarak arkadaşlarımla ilişkilerimi bozmaya çalışabilir.	☐	☐	☐	☐	☐
8.	İnsanlar internette arkadaşlarım gibi davranarak benden bilgi alabilirler.	☐	☐	☐	☐	☐
9.	İnternette konuştuğum kişiler benimle gerçek kimliğini paylaşmayabilir.	☐	☐	☐	☐	☐
10.	Sanal ortamda küfür ve hakaret içeren konuşmalardan uzak dururum.	☐	☐	☐	☐	☐
11.	Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da iletişim kurmamaya çalışırım.	☐	☐	☐	☐	☐
12.	İnternette uygunsuz/tehlikeli davranabilecek kişiler/grupların olabileceğinin farkındayım.	☐	☐	☐	☐	☐
13.	Sanal ortamdayken bir bilgisayar korsanının (hacker) benim için tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.	☐	☐	☐	☐	☐

14.	İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini aklımda tutarım.	☐	☐	☐	☐	☐
15.	Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.	☐	☐	☐	☐	☐
16.	Tanımadığım insanlardan gelen e-posta ve diğer mesajlara cevap vermem.	☐	☐	☐	☐	☐
17.	Tehdit/hakaret/küfür içerikli mesajları güvendiğim bir büyüğüme anlatırım.	☐	☐	☐	☐	☐
18.	Tehdit/hakaret/küfür içerikli mesajları güvendiğim bir arkadaşşıma anlatırım.	☐	☐	☐	☐	☐

2b. Sanal Ortamlarda Karşılaşılan Çeşitli Davranışlar

<i>Sanal ortamlarda karşılaşılan durumları, davranışın size yapılması ve/veya davranışı sizin başkasına yapma durumunuza göre işaretleyiniz.</i>		Bana Yapıldı	Ben Yaptım	Hiç Karşılaşmadım
1.	Arkadaşların fotoğraf/videolarının onların rahatsız olacağı bilindiği halde izinsiz yayınlanması.	☐	☐	☐
2.	Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişinin adını kullanarak diğer insanlara mesaj, e-posta (mail), fotoğraf/video vb. dosyaların yollanması.	☐	☐	☐
3.	Arkadaşlara sosyal medya veya herhangi bir sohbet (chat) ortamını terk etmesi için baskı uygulanması.	☐	☐	☐
4.	Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişinin e-posta (mail) adresini/sosyal medya hesaplarını ele geçirilmesi.	☐	☐	☐
5.	Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişiye kasıtlı olarak virüs yollanması.	☐	☐	☐
6.	Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişiye internet ya da e-posta (mail) yoluyla küfürlü mesaj yollanması.	☐	☐	☐
7.	Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişiye ait gizli bilgilerin internet yoluyla başka insanlarla paylaşılması.	☐	☐	☐
8.	Hoşlanılmayan/sevilmeyen bir kişi hakkında sanal ortamda söylentilerin çıkarılması/yayılmaması.	☐	☐	☐

2c. İnternette Olumsuz Davranışlarla Karşılaşılan Ortamlar

Aşağıdaki ortamlardan hangisinde olumsuz davranışlara maruz kaldığınızı düşünüyorsunuz:	Olumsuz Davranışlara Maruz Kalma Durumu (Aşağıdaki ortamları olumsuz davranışlara maruz kalma durumuna göre işaretleyiniz.)						
	<i>Bilmiyorum</i>	<i>Hiçbir Zaman</i>	<i>Nadiren</i>	<i>Ara Sıra</i>	<i>Çoğunlukla</i>	<i>Çok Sık</i>	<i>Her Zaman</i>
1. Facebook	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Twitter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Instagram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. WhatsApp	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. E-Posta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Youtube	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Oyun Siteleri	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Forum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Skype	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Ağ günlükleri (Blog)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Wiki	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Sözlük (Ekşi Sözlük vb.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

EK-B: Öğretmen Anketi

1a. Kişisel Bilgiler

1	Cinsiyetiniz	☐ Kadın ☐ Erkek
2	Yaşınız	☐ 20-25 ☐ 26-30 ☐ 31-35 ☐ 36-40 ☐ 41-45 ☐ 46-50 ☐ 51-Üstü
3	Yaşadığınız İl	
4	Hizmet Süreniz	☐ 1-5 Yıl ☐ 6-10 Yıl ☐ 11-15 Yıl ☐ 16-20 Yıl ☐ 21-25 Yıl ☐ 26-Üstü
5	Mezun Olduğunuz Programın Düzeyi	☐ Önlisans ☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
6	Görevli Olduğunuz İl ve Okul	
7	Branşınız	
8	Görevli Olduğunuz Yerleşim Yeri	☐ Köy ☐ Kasaba ☐ İlçe Merkezi ☐ İl Merkezi

1b. Bilgisayar ve İnternet Sahipliği/Kullanım Durumu

9	Size ait veya kullandığınız bilgisayarın türü (Lütfen size uygun olan bütün seçenekleri işaretleyiniz):	☐ Herhangi bir bilgisayar kullanmıyorum ☐ Dizüstü bilgisayar (Notebook, netbook gibi) ☐ Masaüstü bilgisayar ☐ Tablet ☐ Akıllı Telefon ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
10	İnternete bağlandığınız yer (Lütfen size uygun olan bütün seçenekleri işaretleyiniz):	☐ Ev ☐ İşyeri ☐ Okul ☐ Yurt ☐ Kafe ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
11	Kaç yıldır bilgisayar kullanıyorsunuz?	☐ Herhangi bir bilgisayar kullanmıyorum ☐ 1-3 yıl ☐ 4-6 yıl ☐ 7-9 yıl

		☐ 10 yıl ve üzeri
12	Kaç yıldır İnternet kullanıyorsunuz?	☐ İnternet kullanmıyorum ☐ 1-3 yıl ☐ 4-6 yıl ☐ 7-9 yıl ☐ 10 yıl ve üzeri
13	İnternet'e hangi araçlar üzerinden erişiyorsunuz? (Lütfen size uygun olan bütün seçenekleri işaretleyiniz)	☐ Dizüstü bilgisayar (Notebook, netbook gibi) ☐ Masaüstü bilgisayar ☐ Tablet ☐ Akıllı Telefon ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
14	Günde kaç saat bilgisayar/internet kullanıyorsunuz?	☐ Hiç kullanmıyorum ☐ 1 saatten az ☐ 1-3 saat ☐ 4-6 saat ☐ 7-9 saat ☐ 10 saat ve üzeri

2a. İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlar

İnternet kullanımı ve sanal ortamlarda yapılan paylaşımlarla ilgili aşağıda verilen ifadelere-görüşlere katılma derecenizi ilgili kutucuğa tıklayarak belirtiniz.

Derecelendirme "1. Hiç Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum, 5. Tamamen Katılıyorum" şeklindedir.

Hakkında görüş belirttiğiniz öğrencinin/öğrencilerin düzeylerini belirtiniz. (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)	☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
---	--

	İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlarla İlgili İfadeler (Bu maddeleri öğrencilerinizi dikkate alarak cevaplayınız.)	1.	2.	3.	4.	5.
1.	İnternette paylaştığı fotoğraf ve bilgilerin kötü amaçlı kullanılabilceğini bilir.	☐	☐	☐	☐	☐
2.	İnternete paylaştığı bilgilerinin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde bulundurur.	☐	☐	☐	☐	☐
3.	Sosyal paylaşım sitelerinde paylaştığı özel bilgilerin başkaları tarafından kötü amaçlı kullanılabilceğini bilir.	☐	☐	☐	☐	☐
4.	İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerini kimseyle paylaşmaz.	☐	☐	☐	☐	☐
5.	Görülmesini istemediği bir resim ya da görüntünün kendisinden izinsiz olarak yayılabileceği tehlikesini göz önünde bulundurur.	☐	☐	☐	☐	☐

6.	Sanal ortamlarda kurduğu iletişim sonucunda hakkında gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünür.	☐	☐	☐	☐	☐
7.	İnternetteki insanların kimlik bilgilerini ele geçirip, arkadaşlarıyla ilişkilerini bozmaya çalışacağını düşünür.	☐	☐	☐	☐	☐
8.	İnsanların internette arkadaşları gibi davranarak kendisinden bilgi alabileceğini düşünür.	☐	☐	☐	☐	☐
9.	İnternette konuştuğu kişilerin kendisinden gerçek kimliğini saklayabileceğini bilir.	☐	☐	☐	☐	☐
10.	Sanal ortamda küfür ve hakaret içeren konuşmalardan uzak durur.	☐	☐	☐	☐	☐
11.	Gerçek yaşamda sorun yaşadığı insanlarla sanal ortamlarda da iletişim kurmamaya çalışır.	☐	☐	☐	☐	☐
12.	İnternette uygunsuz/tehlikeli davranabilecek kişiler/grupların olabileceğinin farkındadır.	☐	☐	☐	☐	☐
13.	Sanal ortamdayken bir bilgisayar korsanının (hacker) kendisi için tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundurur.	☐	☐	☐	☐	☐
14.	İnternete girdiğinde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini göz önünde bulundurur.	☐	☐	☐	☐	☐
15.	Kendisine zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini bilir.	☐	☐	☐	☐	☐
16.	Tanımadığı insanlardan gelen e-posta ve diğer mesajlara cevap vermez.	☐	☐	☐	☐	☐
17.	Tehdit/hakaret/küfür içerikli mesajları güvendiği bir büyüğüne bildirir.	☐	☐	☐	☐	☐

2b. İnternette Olumsuz Davranışlarla Karşılaşılan Ortamlar

Öğrencilerinizin aşağıdaki ortamlardan hangisinde olumsuz davranışlara maruz kaldığını düşünüyorsunuz:	Olumsuz Davranışlara Maruz Kalma Durumu (Aşağıdaki ortamları olumsuz davranışlara maruz kalma durumuna göre işaretleyiniz.)						
	Bilmiyorum	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara Sıra	Çoğunlukla	Çok Sık	Her Zaman
1. Facebook	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Twitter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Instagram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. WhatsApp	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5.	E-Posta (E-mail)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6.	Youtube	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7.	Oyun Siteleri	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8.	Forum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9.	Skype	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10.	Ağ günlükleri (Blog)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11.	Wiki	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12.	Sözlük (Ekşi Sözlük vb.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

EK-C: Veli Anketi

1a. Kişisel Bilgiler

1	Cinsiyetiniz	☐ Kadın ☐ Erkek
2	Yaşınız	☐ 20-25 ☐ 26-30 ☐ 31-35 ☐ 36-40 ☐ 41-45 ☐ 46-50 ☐ 51-Üstü
3	Yaşadığınız İl	
4	Çalışma Durumunuz	☐ Çalışıyorum ☐ Çalışmıyorum
5	Eğitim Durumunuz	☐ Okuma Yazmam Yok ☐ İlkokul Mezunu ☐ Ortaokul Mezunu ☐ Lise Mezunu ☐ Önlisans Mezunu ☐ Lisans Mezunu ☐ Yüksek Lisans Mezunu ☐ Doktora Mezunu ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
6	Sahip Olduğunuz Çocuk Sayısı	☐ Çocuğum Yok ☐ 1-2 Çocuk ☐ 3 ve daha fazla çocuk
7	Aylık Gelir Durumunuz	☐ 1000 TL ve altı ☐ 1001- 3000 TL ☐ 3001- 5000 TL ☐ 5001- 7000 TL ☐ 7001-10000 TL ☐ 10001 TL ve üstü
8	Yaşadığınız Yerleşim Yeri	☐ Köy ☐ Kasaba ☐ İlçe Merkezi ☐ İl Merkezi

1b. Bilgisayar ve İnternet Sahipliği/Kullanım Durumu

9	Size ait veya kullandığınız bilgisayarın türü (Lütfen size uygun olan bütün seçenekleri işaretleyiniz):	☐ Herhangi bir bilgisayar kullanmıyorum ☐ Dizüstü bilgisayar (Notebook, netbook gibi) ☐ Masaüstü bilgisayar ☐ Tablet ☐ Akıllı Telefon ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
10	İnternete bağlandığınız yer (Lütfen size uygun olan bütün seçenekleri işaretleyiniz):	☐ Ev ☐ İşyeri ☐ Okul ☐ Yurt ☐ Kafe

		☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
11	Kaç yıldır bilgisayar kullanıyorsunuz?	☐ Herhangi bir bilgisayar kullanmıyorum ☐ 1-3 yıl ☐ 4-6 yıl ☐ 7-9 yıl ☐ 10 yıl ve üzeri
12	Kaç yıldır İnternet kullanıyorsunuz?	☐ İnternet kullanmıyorum ☐ 1-3 yıl ☐ 4-6 yıl ☐ 7-9 yıl ☐ 10 yıl ve üzeri
13	İnternet'e hangi araçlar üzerinden erişiyorsunuz? (Lütfen size uygun olan bütün seçenekleri işaretleyiniz)	☐ Dizüstü bilgisayar (Notebook, netbook gibi) ☐ Masaüstü bilgisayar ☐ Tablet ☐ Akıllı Telefon ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
14	Günde kaç saat bilgisayar/internet kullanıyorsunuz?	☐ Hiç kullanmıyorum ☐ 1 saatten az ☐ 1-3 saat ☐ 4-6 saat ☐ 7-9 saat ☐ 10 saat ve üzeri

2a. İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlar

İnternet kullanımı ve sanal ortamlarda yapılan paylaşımlarla ilgili aşağıda verilen ifadelere-görüşlere katılma derecenizi ilgili kutucuğa tıklayarak belirtiniz.

Derecelendirme "1. Hiç Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum, 5. Tamamen Katılıyorum" şeklindedir.

Hakkında görüş belirttiğiniz çocuğun/çocukların düzeylerini belirtiniz. (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)	☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)
--	--

	İnternet Kullanımı ve Sanal Ortamlarda Paylaşımlarla İlgili İfadeler (Bu maddeleri velisi olduğunuz çocuk/çocukları dikkate alarak cevaplayınız.)	Velisi olduğum öğrenci				
		1	2	3	4	5
1.	İnternette paylaştığı fotoğraf ve bilgilerin kötü amaçlı kullanılabileceğini bilir.	☐	☐	☐	☐	☐
2.	İnternete paylaştığı bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde bulundurur.	☐	☐	☐	☐	☐
3.	Sosyal paylaşım sitelerinde paylaştığı özel bilgilerin başkaları tarafından kötü amaçlı kullanılabileceğini bilir.	☐	☐	☐	☐	☐
4.	İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerini kimseyle paylaşmaz.	☐	☐	☐	☐	☐

5.	Görülmesini istemediği bir resim ya da görüntünün kendisinden izinsiz olarak yayılabileceği tehlikesini göz önünde bulundurur.	☐	☐	☐	☐	☐
6.	Sanal ortamlarda kurduğu iletişim sonucunda hakkında gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünür.	☐	☐	☐	☐	☐
7.	İnternetteki insanların kimlik bilgilerini ele geçirip, arkadaşlarıyla ilişkilerini bozmaya çalışacağını düşünür.	☐	☐	☐	☐	☐
8.	İnsanların internette arkadaşları gibi davranarak kendisinden bilgi alabileceğini düşünür.	☐	☐	☐	☐	☐
9.	İnternette konuştuğu kişilerin kendisinden gerçek kimliğini saklayabileceğini bilir.	☐	☐	☐	☐	☐
10.	Sanal ortamda küfür ve hakaret içeren konuşmalardan uzak durur.	☐	☐	☐	☐	☐
11.	Gerçek yaşamda sorun yaşadığı insanlarla sanal ortamlarda da iletişim kurmamaya çalışır.	☐	☐	☐	☐	☐
12.	İnternette uygunsuz/tehlikeli davranabilecek kişiler/grupların olabileceğinin farkındadır.	☐	☐	☐	☐	☐
13.	Sanal ortamdayken bir bilgisayar korsanının (hacker) kendisi için tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundurur.	☐	☐	☐	☐	☐
14.	İnternete girdiğinde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini göz önünde bulundurur.	☐	☐	☐	☐	☐
15.	Kendisine zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini bilir.	☐	☐	☐	☐	☐
16.	Tanımadığı insanlardan gelen e-posta ve diğer mesajlara cevap vermez.	☐	☐	☐	☐	☐
17.	Tehdit/hakaret/küfür içerikli mesajları güvendiği bir büyüğüne bildirir.	☐	☐	☐	☐	☐

2b. İnternette Olumsuz Davranışlarla Karşılaşılan Ortamlar

Velisi olduğunuz çocuk/çocukların aşağıdaki ortamlardan hangisinde olumsuz davranışlara maruz kaldığını düşünüyorsunuz:	Olumsuz Davranışlara Maruz Kalma Durumu (Aşağıdaki ortamları olumsuz davranışlara maruz kalma durumuna göre işaretleyiniz.)						
	Bilmiyorum	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara Sıra	Çoğunlukla	Çok Sık	Her Zaman
1. Facebook	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Twitter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Instagram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. WhatsApp	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. E-Posta (E-mail)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Youtube	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7. Oyun Siteleri	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Forum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Skype	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Ağ günlükleri (Blog)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Wiki	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Sözlük (Ekşi Sözlük vb.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

EK-Ç: Etik Komisyonu Onay Bildirimi

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Genel Sekreterlik

Sayı : 76000869/ 433 - 4265

29 Aralık 2014

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

İlgi: 22.12.2014 tarih ve 2411 sayılı yazınız.

Enstitünüz Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencisi **Ebru TOPTAŞ**'ın, **Doç. Dr. S. Sadi SEFEROĞLU** danışmanlığında yürüttüğü “**Ortaokul Öğrencileri, Öğretmenler ve Velilerin Sanal Zorbalık Farkındalık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi**” başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **23.12.2014** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. U. Şebnem HARPUR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Tutanak

EK-D: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününi kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

10 / 06 / 2018

Ebru BULUT

EK-E: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu

30 / 07 / 2018

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı Başkanlığına,

Tez Başlığı: Öğrenci, Öğretmen ve Velilerin Gözünden Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmamın tamamı (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak **Turnitin** adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Rapor Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı	Gönderim Numarası
30 / 07 / 2018	113	175.996	08 / 06 / 2018	%23	986301380

Uygulanan filtreler:

1. Kaynaklar hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan eder, gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyadı: **Ebru BULUT**

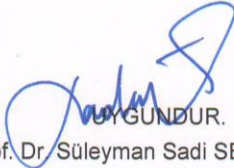
Öğrenci No.: N12127719

Ana Bilim Dalı: Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Ana Bilim Dalı

Programı: Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Tezli Yüksek Lisans

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

Prof. Dr. Süleyman Sadi SEFEROĞLU

EK-F: Thesis Originality Report

30 / 07 / 2018

HACETTEPE UNIVERSITY
Graduate School of Educational Sciences
To the Department of Computer Education and Instructional Technology

Thesis Title: Investigating Middle School Students' Cyber Bullying Awareness Levels Based on Students', Teachers' and Parents' Views

The whole thesis that includes the *title page, introduction, main chapters, conclusions and bibliography section* is checked by using **Turnitin** plagiarism detection software take into the consideration requested filtering options. According to the originality report obtained data are as below.

Time Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defense	Similarity Index	Submission ID
30 / 07 / 2018	113	175.996	08 / 06 / 2018	%23	986301380

Filtering options applied:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Lastname: **Ebru BULUT**
Student No.: N12127719
Department: Computer Education and Instructional Technology
Program: Computer Education and Instructional Technology
Master's Program
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED
Prof. Dr. Süleyman Sadi SEFEROĞLU

EK-G: Yayınlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına ilişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü/Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

10 / 06 / 2018

Ebru BULUT

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6.1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metodların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç; imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7.1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir
* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

